Våld mot barn 2006-2007

En nationell kartläggning

Birgitta Svensson
Bodil Långberg
Staffan Janson

STIFTELSEN Allmänna Barnhuset
och Karlstads universitet.

SKRIFTSERIE
2007:4

Våld mot barn 2006/2007

Staffan Janson
Bodil Långberg
Birgitta Svensson

Allmänna Barnhuset och Karlstads universitet
Oktober 2007

Innehåll

Förord 3
Sammanfattning 5
1. Inledning 11
2. Metod 13
2.1 Föräldraenkäten 2006 13
2.2 Elevenkäten 2006 15
3. Barnuppfostran 17
3.1 Föräldrars syn på barnuppfostran 17
3.2 Konfliktlösning utan fysiskt våld eller hot om fysiskt våld 18
3.3 Trötthet, stress och nedstämdhet i samband med konflikter 20
4. Attityder till kroppslig bestraffning mot barn 24
4.1 Föräldraenköten 2006 24
4.2 Elevenkäten 2006 27
4.3 Jämförelser över tid och mellan föräldrar och barn 2006 31
5 Förekomst av kroppslig bestraffning mot barn 33
5.1 Föräldraenkäten 2006 33
5.2 Elevenkäten 2006 35
5.3 Jämförelser över tid 38
6 De våldsutsatta elevernas hälsa 41
6.1 Barn med långvarig sjukdom eller funktionshinder 41
6.2 Besvär och skolprestationer 43
6.3 Våld och mobbning 44
6.4 Våld och olyckor 47
7 Våld, alkohol och droger 49
8 Omgivningens stöd – vem har känt till våldet? 51
9 Diskussion 53
9.1 De allt mer negativa attityderna motsvaras inte av en minskning av fysisk bestraffning i praktiken 53
9.2 Att knuffa och ruska små barn tycks ha ökat 55
9.3 Utlandsfödda och svenskfödda – en fråga om marginalisering snarare än födelseland? 56
9.4 Samband mellan barnaga och alkohol – en känslig metodfråga 57
Avslutande kommentar – Sverige som föregångsland? 59
Referenser 61

Förord

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har av regeringen, i samverkan med Statistiska Centralbyrån, fått i uppdrag att genomföra en kartläggning av barns erfarenheter av kroppslig bestraffning. Barn i missbruksmiljöer ska särskilt studeras liksom föräldrars attityder till och erfarenhet av kroppslig bestraffning av barn.

Det är angeläget att det regelbundet genomförs kartläggningar av våld mot barn för att kunna följa utvecklingen över tid. Senast detta gjordes var år 2000. Samma frågor som då ställdes till föräldrar och skolbarn har nu ställts till samma grupper. Det är viktigt att i god tid uppmärksamma förändringar och kunna anpassa förebyggande insatser till ändrade misshandelsmönster. Barn och föräldrars egna uppgifter är de enda någorlunda säkra indikatorerna på förekomsten av misshandel, medan sekundär rapportering som polisanmälningar och socialrapporter vanligtvis ger en betydande underrapportering.

I föräldrastudien kan vi se att få vuxna är positiva till kroppslig bestraffning. Det har skett en kraftig och kontinuerlig nedgång när det gäller positiva attityder till kroppslig bestraffning. Överlag uppger dock en större andel barn än vuxna att de är positiva till kroppslig bestraffning. När det gäller fysiskt våld framkommer dock en bild som tyder på att förekomsten av kroppslig bestraffning inte längre fortsätter att minska. Man kan se en liten minskning av barn som blivit slagna enstaka gånger och samtidigt en liten ökning av barn som valt att inte svara på frågan. I studierna framkom också ett starkt samband mellan alkoholbruk och kroppslig bestraffning.

Undersökningar från år 2006 och 2000 ger en likvärdig bild över vilka bakgrundsfaktorer som ökar risken för att barn utsätts för kroppslig bestraffning. Bland annat är svag familjeekonomi den faktor som har starkast samband med kroppslig bestraffning. Det är viktigt att påpeka att de flesta familjer med små resurser dock klarar av att uppfostra sina barn utan våld.

I rapporten redovisas två studier som genomförts av SCB på Barnhusets uppdrag samt ett antal andra studier som utförts i Sverige under de senaste åren.

Ett varmt tack till docent Dagmar Lagerberg och professor Claes Sundelin för deras synpunkter och kommentarer under arbetets gång. Rapporten har tagits fram i ett nära samarbete mellan Karlstads universitet, Staffan Janson, barnläkare, professor i folkhälsovetenskap och Birgitta Svensson, magister i folkhälsovetenskap samt Barnhuset, Bodil Långberg, kanslichef.
Staffan Janson och Bodil Långberg ansvarade också för studierna år 2000, vilka gjordes inom uppdraget för Kommittén mot Barnmisshandel.

Bodil Långberg
Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Sammanfattning

Det är mycket viktigt att förekomsten av barnmisshandel i Sverige följs upp med regelbundna undersökningar. De främsta anledningarna till detta är, att i god tid uppmärksamma förändringar och anpassa förebyggande insatser till det ändrade misshandelsmönstret. Barn och föräldrars egna uppgifter om barnuppfostran och fysisk bestraffning är de enda någorlunda säkra indikatorerna på förekomsten av misshandel, medan sekundär rapportering som polisanmälningar och socialrapporter vanligtvis ger en betydande underrapportering. Som uppföljning av de senast gjorda nationella undersökningarna av barnmisshandel i Sverige år 2000 (Kommittén mot barnmisshandel; Janson, 2001) genomfördes under senhösten 2006 en motsvarande studie med syftet att besvara bland annat följande frågor:

1. Har förekomsten av vuxnas fysiska bestraffning av barn fortsatt att minska i Sverige?
2. Har attityderna till fysisk bestraffning av barn blivit mer negativa bland barn och vuxna?
3. Finns det ett tydligt samband mellan barnmisshandel och föräldrars bruk av alkohol och droger?

Studien bestod av:
– En **Föräldraenkät** (postenkät) till föräldrar till 1692 barn (svarsfrekvens 77 %) i hela landet rörande deras syn på barnuppfostran liksom attityder till och användandet av kroppslig bestraffning mot barn.

– En **Elevenkät** (klassrumsenkät) besvarad av 2510 elever i årskurs 4, 6 och 9 i hela landet om deras erfarenheter av och attityder till kroppslig bestraffning och mobbing.

Den sammanlagda bilden av 2006 års studier och jämförelser med de studier som genomfördes av *Kommittén mot barnmisshandel* våren 2000 redovisas här i korthet.

Att uppfostra till ärlighet och diskutera är centralt i barnuppfostran

Oavsett ursprungsland och barnets ålder, svarade majoriteten av både män och kvinnor att det var viktigast att uppfostra sitt barn till att vara ärlig. Detta ansågs viktigare än att uppfostra till att passa tider, rättvisa och artighet. Den

samlade bilden av synen på barnuppfostran visade att föräldrarna överför sina värderingar i ökande grad med barnets ålder och släpper inte detta grepp förrän under senare delen av barnens tonårstid.
Det vanligaste sättet att lösa konflikter var att diskutera med barnet eller att distrahera det. Drygt fyra av fem föräldrar hanterade konflikter med barnet på dessa sätt, beroende på barnets ålder och mognad. Utländska män tycks i mindre utsträckning än övriga föräldrar hantera konflikter genom att diskutera med barnen. I övrigt var skillnaderna mellan män och kvinnor, oavsett ursprungsland små eller mycket små. Det var däremot ett starkt samband mellan utbildningsgrad och hur ofta diskussion använts för att hantera konflikter, där andelen som diskuterat med barnet i samband med konflikt ökade i takt med utbildningsgraden.

Hälften av föräldrarna svarade att de tagit avstånd från barnet (d.v.s. skjutit barnet ifrån sig) i samband med konflikt. De föräldrar som *ofta* tog avstånd från barnet hade också betydligt oftare slagit sina barn jämfört med övriga föräldrar.

Trötthet och stress mest vanligt hos svenskfödda och välutbildade mammor

Mer än hälften av föräldrarna svarade att de antingen känt sig trötta, stressade eller ledsna i samband med den senaste konflikten med barnet. Kvinnor angav betydligt oftare än män att de känt sig trötta eller stressade. Allra störst var skillnaderna mellan svenskfödda män och kvinnor. Samtidigt angav de utländska männen i minst utsträckning att de varit trötta eller stressade. Av Elevenkäten framgick samma förhållande mellan kön och ursprungsland. De svenskfödda flickorna upplevde i betydligt högre grad än övriga elever att föräldern varit trött eller stressad i samband med konflikt.

Föräldraenkäten visade också att det var ett starkt samband mellan stress och utbildningsnivå. De högutbildade kvinnorna upplevde sig betydligt mer stressade vid konflikter med barnet än övriga föräldrar. De högutbildade kvinnorna angav också mer trötthet i samband med konflikter än övriga.

Få är positiva till kroppslig bestraffning

Enligt de studier som gjorts i Sverige under 1900-talet har det skett en kraftig och kontinuerlig nedgång när det gäller positiva attityder till kroppslig

bestraffning. Överlag uppger en större andel barn än vuxna att de är positiva till kroppslig bestraffning. I undersökningarna år 2006 svarade var tionde elev att de är positiva till kroppslig bestraffning medan sju procent av föräldrarna svarade detsamma. Elevenkäten och Föräldraenkäten 2006 gav en mycket samstämmig bild över vilka som är mest positiva till kroppslig bestraffning:

- Män och pojkar är överlag mer positiva till kroppslig bestraffning än kvinnor och flickor.
- Föräldrar i familjer där någon eller båda är födda utomlands liksom utlandsfödda elever är betydligt mer positiva till bestraffning än föräldrar i familjer där båda är födda i Sverige liksom svenskfödda elever.
- Föräldrar och elever som själva blivit slagna är betydligt mer positiva till bestraffning än föräldrar och elever som inte blivit slagna.

Föräldraenkäten visade också att lågutbildade föräldrar var betydligt mer positiva till kroppslig bestraffning än övriga föräldrar.

Jämfört med undersökningarna år 2000 som genomfördes av *Kommittén mot barnmisshandel* har det inte skett några stora förändringar, men resultaten tyder ändå på en fortsatt minskning av positiva attityder till kroppslig bestraffning bland både vuxna och barn.

Ingen ytterligare minskning av våld mot svenska barn

Enligt elevundersökningarna år 2000 och 2006 har det under 2000-talet inte skett några stora förändringar när det gäller andelen elever som uppger att de blivit slagna av sina föräldrar. Man kan se en liten minskning av barn som blivit slagna enstaka gånger och samtidigt en liten ökning av barn som valt att inte svara på frågan. I föräldraundersökningen år 2006 framkommer dock en bild som tyder på att förekomsten av kroppslig bestraffning inte längre fortsatt att minska. I vissa avseenden finns en rapporterad ökning jämfört med undersökningarna år 2000. Detta gäller såväl andelen föräldrar som knuffat, huggit tag i eller ruskat om sitt barn som andelen föräldrar som slagit sitt barn. Skillnaderna är för båda beteendena så stora att de är statistiskt signifikanta. Ökningen av andelen föräldrar som slagit sitt barn är oberoende av bakgrundsfaktorer som kön, ursprungsland eller barnets ålder. När det gäller att hugga tag i och ruska om barnet, har det framför allt skett en ökning bland svenskfödda småbarnsföräldrar.

Mellan 1980 och 2000 var det en betydande nedgång i antalet barn som *ofta* blev fysiskt bestraffade. Mellan åren 2000 och 2006 finns ingen uppenbar skillnad. Barn som uppger att de blivit slagna många gånger av sina föräldrar under ett år är mellan en och två procent vid båda undersökningstillfällena. Andelen barn som någon gång (d.v.s. över längre tid) utsatts för allvarlig kroppslig bestraffning tycks dock ha legat stabilt runt tre till fyra procent sedan 1980-talet. Detta kan möjligen förklaras av att de svåra bestraffningarna inte i första hand är en del av uppfostran utan troligen har samband med svåra sociala familjeomständigheter.

Viktiga bakgrundsfaktorer

Undersökningarna från år 2006 och 2000 ger en likvärdig bild över vilka bakgrundsfaktorer som ökar risken för att barn utsätts för kroppslig bestraffning. Dessa faktorer stämmer också väl överens med vad internationella studier visar.

- Bland bakgrundsfaktorerna framstår svag familjeekonomi som den faktor som har starkast samband med kroppslig bestraffning. Samtidigt måste påpekas att de flesta familjer med små resurser klarar av att uppfostra sina barn utan att använda våld.
- Barn under sex år är mer utsatta för kroppslig bestraffning jämfört med äldre barn.
- Utlandsfödda barn agas mer än svenskfödda barn och utlandsfödda pojkar är den mest utsatta gruppen.
- Barn med långvarig sjukdom är mer utsatta för kroppslig bestraffning än andra barn. Särskilt utsatta tycks barn vara som vet att de har någon av diagnoserna ADHD, psykiska problem-, eller åkommor som rörelsehinder eller övervikt.
- Könsskillnaderna är inte så stora när det gäller kroppslig bestraffning, men flickor anger oftare än pojkar att de bevittnat våld mellan de vuxna i hemmet.
- Våld mellan de vuxna i hemmet förekommer betydligt oftare i familjer där de biologiska föräldrarna *inte* bor tillsammans, jämfört med övriga familjer.
- Vid sidan om de strukturella bakgrundsfaktorer som ökar risken för kroppslig bestraffning är dock den i särklass största riskfaktorn våld i hemmet mellan de vuxna. Det är sex gånger ökad risk att ett barn utsätts för kroppslig bestraffning i ett hem där våld förekommer mellan föräldrarna jämfört med familjer utan föräldravåld.

Trötthet, stress och alkoholens betydelse för föräldrars bruk av våld

Enligt Föräldraenkäten 2006 var stress och trötthet mycket vanligt i samband med att föräldern huggit tag och ruskat om barnet men däremot inte i samband med att barnet blivit slaget. I Elevenkäten framkommer en annan bild där kopplingarna var starka mellan förekomsten av slag och trötthet/stress/ nedstämdhet hos föräldern. Gemensamt för både Föräldraenkäten och Elevenkäten var att sambanden framför allt gällde svenskfödda föräldrar.

Det var också starka samband mellan alkoholbruk och kroppslig bestraffning. Alkoholbruket var vanligare i låginkomstgrupper, men när det förekom visade det sig vara en stark oberoende riskfaktor för barn i höginkomstområden. I välsituerade områden där många andra riskfaktorer saknas blir således alkoholbruket hos föräldrarna en påtaglig riskfaktor för barnmisshandel. Resultaten bygger dock på ett relativt fåtal elever där dessutom drygt en fjärdedel av dem, som uppgett att de blivit slagna, valde att inte besvara frågan. Detta jämförelsevis stora interna bortfall visar förmodligen på känsligheten i frågor om just alkohol, droger och läkemedel. Sambandet mellan våld mot barn och påverkade föräldrar kan i själva verket vara starkare än vad undersökningen visar.

Våld mellan barn och ungdomar i skolan och på fritiden

Till skillnad från kroppslig bestraffning av barn i hemmen har mobbning inom skolan och på fritiden inte haft någon tendens att sjunka de sista tjugo åren. I Elevundersökningen 2006 svarade var fjärde elev att de någon gång varit med om att mobba andra barn i skolan eller på fritiden, vilket var exakt lika många som i Mellanstadieenkäten 2000. Andelen barn som i Elevundersökningen 2006 svarade att de blivit mobbade (knappt var tredje elev) var dock något lägre än i undersökningen från år 2000. Även andelen barn som utsatts för mobbning *ofta* var något lägre år 2006 jämfört med tidigare undersökningar.

Elevenkäten 2006 bekräftar den tidigare bilden av att barn som utsätts för våld i hemmet också är mer inblandade i mobbning, detta gäller framför allt när mobbning förekommit ofta. I likhet med tidigare undersökningar visade Elevenkäten 2006 att:

– Det är ovanligt att barn som aldrig mobbats själva deltar i mobbing.
– Det är vanligt att barn som själva mobbats deltar i mobbning av andra.
– Barn med långvarig sjukdom eller funktionshinder mobbas oftare än andra barn.

Elevenkäten år 2006 visade dock inte att flickor var mer utsatta för mobbing jämfört med pojkar, vilket framkom i Mellanstadieenkäten år 2000.

Upptäckt och stöd

I Elevenkäten 2006 svarade en fjärdedel av de elever som blivit slagna att de inte känt att de hade någon vuxen att anförtro sig åt, vilket är en ökning jämfört med år 2000. Då svarade knappt var femte av dem som blivit slagna att de inte hade någon vuxen att anförtro sig åt. Ökningen beror huvudsakligen på att niondeklassare, som ej var med i undersökningen år 2000, har sämre förtroende för vuxna än mellanstadieeleverna.

Båda undersökningarna visar att det är vanligast att föräldrar, syskon eller en kompis känt till våldet. Samtidigt angav nästan tre gånger så många år 2006 jämfört med år 2000 att ingen annan än den som slagit vetat om vad som hänt. Denna kraftiga förändring förklaras av en stor minskning av andelen pappor och kompisar som känt till vad som hänt, men framför allt av att betydligt färre vuxna inom ex skola eller föreningslivet känt till att barnet blivit slaget.

1 Inledning

Sverige var först i världen med att år 1979 införa en s.k. anti-aga lag i föräldrabalken. Där står det i kapitel 6 § 1 att ”Barnet har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling”. Lagen förstärktes år 1982 då barnmisshandel lades under allmänt åtal.

Under 1980- och 1990-talet flerdubblades antalet polisanmälningar av barnmisshandel, vilket ledde till att Socialdepartementet tillsatte en Kommitté mot Barnmisshandel. Kommittén mot Barnmisshandel arbetade åren 1998 - 2001. Genom att utföra tre separata studier riktade till ett nationellt urval av 2 000 föräldrar, 2 250 mellanstadiebarn och 2 000 20-åringar samt en genomgång av journaler på misshandelsanmälda barn, kunde man visa att den ökade anmälningsfrekvensen inte motsvarades av en reell ökning av barnmisshandeln. Tvärtom var det så, att misshandeln av barn i Sverige minskat successivt under de sista 40 åren (vilket är den tid som det finns tillgängliga data om barnmisshandel i Sverige). Resultaten av Kommitténs studier finns redovisade i detalj i SOU 2001:18 *Barn och misshandel, en rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet*. Utredningarna ledde till ett antal lagändringar, med bl.a. krav på utökat myndighetssamarbete. Till den 1 januari 2008 föreslås även införandet av en lag (Prop. 2006/07:18) om skyddsutredningar av barnamord i Sverige, med avsikten att öka kunskapen om hur barnamord skall kunna förebyggas.

Det är mycket viktigt att förekomsten av barnmisshandel i Sverige följs upp med regelbundna undersökningar. De främsta anledningarna till detta är, att i god tid uppmärksamma förändringar och anpassa förebyggande insatser till ett ändrat misshandelsmönster. Under senhösten 2006 genomfördes därför en nationell föräldraenkät och en nationell elevenkät i syfte att besvara bland annat följande frågor:

1. Har förekomsten av vuxnas fysiska bestraffning av barn fortsatt att minska i Sverige?
2. Har attityderna till fysisk bestraffning av barn blivit mer negativa bland barn och vuxna?
3. Finns det ett samband mellan barnmisshandel och föräldrars bruk av alkohol och droger?

Föräldraenkäten bygger ursprungligen på en amerikansk studie som genomfördes i slutet av 1970-talet av Richard Gelles och medarbetare (Gelles, 1978). År 1980 genomfördes en liknande svensk studie (Edfeldt, 1985) som till stora delar upprepades år 2000 av Kommittén mot barnmisshandel (Janson, 2001). I samtliga dessa studier användes den så kallade Conflict Tactics Scale (CTS) som mätmetod. CTS utvecklades av ett amerikanskt forskarteam på 70-talet (Straus, 1979) och har sedan dess använts världen över för att kartlägga förekomsten av kroppslig bestraffning mot barn. Idén med CTS är, att utifrån ett konfliktperspektiv successivt närma sig de svåra frågor om våld mot barn där starka tabun föreligger. Tack vare att samma studiedesign använts i de svenska studierna 1980, 2000 och 2006 är huvudparten av resultaten jämförbara.

Elevenkäten i nuvarande studie var till stora delar identisk med den som genomfördes år 2000 av Kommittén mot barnmisshandel. År 2000 vände sig studien till elever i årskurs fyra och sex. År 2006 deltog även elever i årskurs nio. I enkäten ställdes frågor om attityder till vuxnas våld mot barn och egen erfarenhet av våld i hemmet. Vissa delar av studien användes redan 1994/1995 i samband med en enkätundersökning som genomfördes av SCB, vilket möjliggör vissa jämförelser över perioden 1994-2000-2006.

I det nuvarande regeringsuppdraget (Socialdepartementet 2006/5573/ST) från 2006-07-06 ingick även att kartlägga förekomst av våld mot barn i samband med vuxnas bruk eller missbruk av alkohol och droger. För att kunna ge en bild av detta kompletterades enkäterna med ett antal frågor om hur föräldern själv känt sig och hur föräldern upplevts av barnet vid den senaste konflikten med barnet, om alkohol eller droger förekommit i samband med konflikten med barnet samt om alkohol eller droger förekommit i samband med våld mellan de vuxna i familjen.

2 Metod

2.1 Föräldraenkäten 2006

Urval

Enkätenheten vid Statistiska centralbyrån (SCB) genomförde under perioden november 2006 till februari 2007 en enkätundersökning till föräldrar om synen på barnuppfostran och förekomsten av våld mot barn. Undersökningen genomfördes som en postenkät med en påminnelse per post och en telefonuppföljning. Populationen utgjordes av föräldrar till barn 0-17 år från hela Sverige. Från urvalsramen drogs ett obundet slumpmässigt urval om 2 200 individer med hjälp av SCB:s urvalsprogram. Ett obundet slumpmässigt urval innebär att alla objekt i ramen (barn i Sverige) har lika stor sannolikhet att komma med i urvalet.

Innan frågeblanketten sändes ut genomfördes en identifikationskontroll av personerna i urvalet mot befolkningsdata för att få fram aktuella adressuppgifter. Vid kontrollen visade det sig att en person inte längre tillhörde populationen utan utgjorde s.k. övertäckning. Den personen hade emigrerat sedan urvalet drogs. Ytterligare övertäckning kom till SCB:s kännedom under insamlingsfasen (en person). I båda dessa fall rörde det sig om att undersökningspersonerna inte längre fanns kvar i Sverige. Se tabell 1.

Tabell 1 Population och urval

Population	1 880 108
Bruttourval	2 200
Övertäckning	2
Nettourval[1)]	2 1981

[1)] Nettourval är det som kvarstår efter det att övertäckningen har tagits bort från bruttourvalet.

Sekretess och utlämnande

Frågeblankettens framsida bestod av ett informationsbrev där uppgiftslämnarna kunde läsa om undersökningens bakgrund, syfte och att undersökningen genomfördes i samarbete mellan SCB, Socialstyrelsen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Karlstads universitet. Brevet informerade också om att uppgifter hämtats från registret över totalbefolkningen (RTB). Samtliga uppgifter är

skyddade av personuppgiftslagen och sekretesslagen och det var frivilligt att delta. När datainsamlingen var genomförd sändes en avidentifierad fil och avidentifierade frågeblanketter till Karlstad universitet.
Studien är godkänd av Regionala etikprövningsnämnden i Uppsala (Dnr 2006/277).

Datainsamling och svarsfrekvens

Frågeblanketterna skickades ut till urvalspersonerna med post. Via informationsbrevet ombads de (vårdnadshavarna) besvara frågorna och skicka tillbaka frågeblanketten till SCB. Det första utskicket genomfördes den 16 november år 2006. En enkätpåminnelse skickades ut per post den 27 november. Därefter gjordes insamling via telefonintervjuer med dem som ännu inte svarat. Telefonintervjuerna pågick under perioden 13 december 2006 till 14 januari 2007.

Totalt deltog 1692 föräldrar i enkätundersökningen 2006, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 77 procent. Av de svarande var:

- 74 procent biologiska mammor till barnet och 22 procent biologiska pappor. Övriga svarande (4 procent) var styvföräldrar, adoptivföräldrar eller fosterföräldrar.
- 89 procent anställda, studerande eller föräldralediga från arbete.
- 32 procent föräldrar med eftergymnasial utbildning som var längre än tre år.
- 86 procent av föräldrarna var sammanboende.
- 19 procent var utlandsfödda.

Enligt jämförelser med nationell officiell statistik (SCB, 2007) är andelen utlandsfödda, andelen sammanboende samt andelen anställda, studerande eller föräldralediga från arbete som deltagit i studien representativt med befolkningen i övrigt. Däremot är det fler högutbildade som deltagit i studien jämfört med hela befolkningen. Av de svarande har var tredje (32 procent) en eftergymnasial utbildning som är längre än tre år, jämfört med var fjärde i totalbefolkningen. Detta kan tala för ett ökat bortfall bland de med lägre utbildning men det kan också vara så att de som har barn är yngre och därmed mer välutbildade jämfört med den vuxna befolkningen i övrigt.

Det interna bortfallet för enskilda frågor rör sig inte i något fall om mer än fem procent varför detta inte anges i varje enskild tabell.

2.2 Elevenkäten 2006

Urval

Undersökningspopulationen utgjordes i den här undersökningen av elever i årskurs 4, 6 och 9. För att skapa en urvalsram av skolor användes det Geografiska Informations Systemet (GIS) som matchades med skolregistret. Runt skolorna på GIS-kartan slogs en ring som motsvarar ett normalstort upptagningsområde för en mellan-/högstadieskola. De hushåll som fanns innanför ringen matchades med disponibel inkomst och nationalitet. Skolorna kunde därefter rangordnas i tre så kallade strata; de med en disponibel inkomst som låg högre än medel, de med medelinkomst samt de med en disponibel inkomst som låg lägre än medel. Ur varje stratum valdes sedan 15 skolor ut, sammanlagt 45 skolor.

Datainsamling och svarsfrekvens

Datainsamlingen genomfördes under perioden 2006-11-24 t.o.m. 2007-02-08. Intervjuerna genomfördes av SCB:s fältintervjuare. Först skickades ett informationsbrev till rektorn. Efter ett par dagar ringde SCB:s intervjuare rektorn för att få tillstånd till undersökningen (som naturligtvis var frivillig). Han/hon bestämde vilka klasser som enkäten skulle delas ut till, en årskurs 4, en årskurs 6 och en årskurs 9. I samråd bestämdes vilken dag och vilken tid som passade bäst för att genomföra undersökningen. Därefter förmedlade rektorn ett informationsbrev till föräldrarna.

På undersökningsdagen var det intervjuarens uppgift att kort tala om bakgrund och syfte med undersökningen för klassen. Det angavs också att undersökningen var frivillig och att man kunde hoppa över en fråga om man inte ville svara på just den. Det påpekades också, att för att undersökningen ska ge en bra bild av verkligheten, så måste så många som möjligt av de utvalda klassernas elever svara. Därefter delades enkäterna ut och eleverna fick fylla i dem. Intervjuaren fanns tillgänglig i klassrummet under tiden barnen fyllde i enkäten för att svara på eventuella frågor och tog hand om enkäterna efteråt.

Totalt svarade 2510 elever på enkäten.

- Lika många flickor som pojkar deltog i studien.
- Antalet svarande var jämnt fördelade över de tre årskurserna fyra, sex och nio.
- Tre av fyra elever bodde tillsammans med båda sina föräldrar
- Av de svarande var 89 procent födda i Sverige.

Enligt jämförelser med nationell officiell statistik (SCB, 2007) är andelen deltagande elever som bor tillsammans med båda sina föräldrar liksom andelen svenskfödda elever representativt med befolkningen i övrigt.

Bortfall

Av de 45 utvalda skolorna visade det sig att totalt åtta skolor av praktiska skäl inte kunde delta i studien. Sådana skäl var huvudsakligen att man redan deltog i någon form av studie eller att man i invandrartäta områden inte hade tillräckliga resurser för att hantera språkproblematiken. I samtliga fall ersattes dessa med andra skolor i motsvarande strata genom slumpmässigt urval.

Samtliga barn som var hemma på grund av sjukdom eller annan anledning besvarade enkäten. Av tidigare erfarenheter vet vi att gruppen kroniskt sjuka och elever som skolkar är något överrepresenterade bland de frånvarande eleverna.

Det interna bortfallet för enskilda frågor rör sig sällan om mer än fem procent, varför detta inte anges närmare för varje enskild tabell. Även för de mest känsliga frågorna, som om barnet har blivit slaget så är det interna bortfallet inte större än sju eller åtta procent. Ett av de få undantagen är frågan om alkohol i samband med våld, där det interna bortfallet var cirka 30 procent. Det betyder att resultatet för denna fråga är något osäkert.

3.1 Föräldrars syn på barnuppfostran

Oavsett utbildningsnivå, ursprungsland och barnets ålder, svarade majoriteten av både män och kvinnor (70 procent) att det var viktigast att uppfostra sitt barn till ärlighet. Detta ansågs viktigare än att uppfostra till att passa tider, rättvisa och artighet.

Föräldrar över 30 år angav i högre utsträckning än yngre föräldrar (16-29 år) att artighet, rättvisa och ärlighet var särskilt viktigt i barnuppfostran. Störst skillnad mellan åldersgrupperna gällde för betydelsen att uppfostra till ärlighet, där föräldrar över 30 angav detta i nära 80 procent jämfört med 49 procent av de yngre. Denna skillnad kan troligen förklaras med att ärlighet inte är det mest prioriterade området för föräldrar med yngre förskolebarn. Överlag var det annars inga stora skillnader mellan föräldrar i olika åldersgrupper, se figur 1. Däremot tycks vissa uppfostringsinslag vara mer knutna till barnets ålder än andra;

- Att uppfostra till ärlighet angavs som särskilt viktigt framför allt av föräldrar till barn över 6 år (76 procent).
- Att uppfostra till att passa tider angavs oftast som särskilt viktigt (52 procent) av föräldrar till 15-åringar jämfört med endast en tredjedel (32 procent) av föräldrarna till 17-åringar.
- Att uppfostra till artighet och rättvisa angavs som viktigt framför allt av föräldrar (66 %) till barn i 10-årsåldern.

Den samlade bilden av föräldrarnas syn på uppfostran visade att andelen angivna uppfostringsinslag (ärlighet, artighet, rättvisa och/eller tider) som ansågs särskilt viktiga ökade från totalt cirka sjuttio procent för det lilla barnet till totalt drygt nittio procent för 10-åringar. För barn mellan 10 och 16 års ålder låg andelen angivna uppfostringsinslag någorlunda stabilt, för att sedan sjunka igen vid 17-års ålder (78 procent). Svenska föräldrar överför således värderingar till sina barn i ökande grad med barnens ålder och släpper inte detta grepp förrän under senare delen av barnens tonårstid.

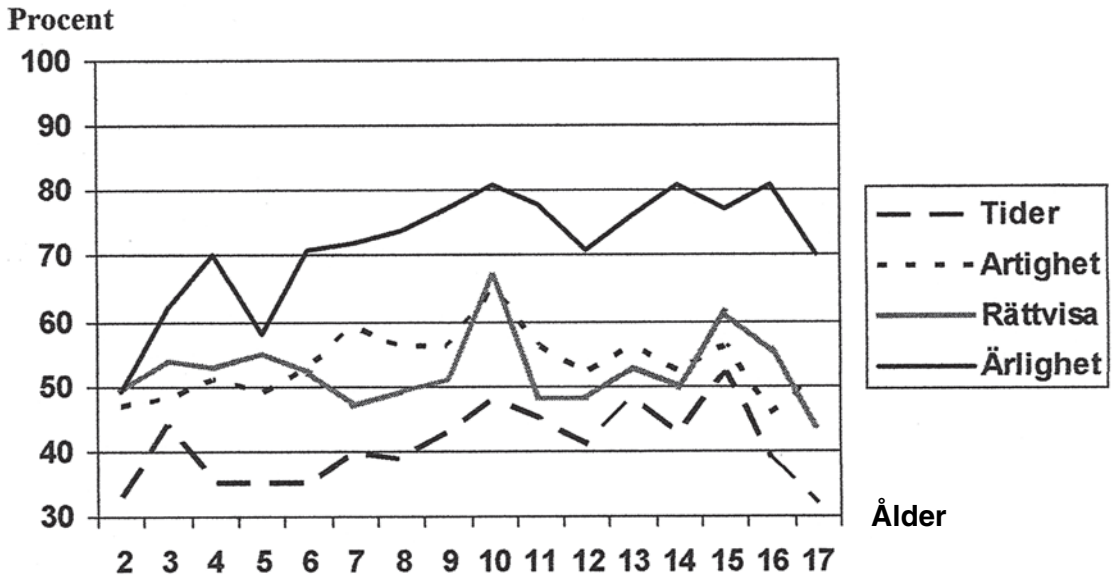

Figur 1: Andelen angivna uppfostringsinslag ärlighet, artighet, tider och/eller rättvisa i förhållande till barnets ålder, som föräldrar anser vara särskilt viktigt i barnuppfostran.

3.2 Konfliktlösning utan fysiskt våld eller hot om fysiskt våld

De olika sätten att lösa konflikter utan att använda fysiskt våld eller hot om fysiskt våld kan i stort delas in i fyra huvudgrupper; diskussion, distraktion, avståndstagande och införande av sanktioner. Övriga sätt var om föräldern svurit åt barnet eller gråtit inför barnet. Tabell 2 visar att de vanligaste sätten att hantera konflikter var genom diskussion och distraktion. Hälften av föräldrarna svarade också att de hanterat konflikterna genom att ta avstånd från barnet. Två av tre föräldrar hade någon gång svurit åt barnet, vilket troligtvis i flera fall skulle kunna betecknas som verbalt våld. Minst förekommande var införandet av sanktioner (som att ex.vis stanna på rummet) och att föräldern gråtit inför barnet.

Tabell 2. Föräldraenkäten 2006. Konfliktlösning utan att man brukar fysiskt våld. Andel i procent utifrån kön, ursprungsland och barnets ålder.

	Diskuterat	Distraherat	Tagit avstånd	Infört sanktioner	Svurit åt	Gråtit inför
Alla föräldrar	88	78	51	32	67	32
Svenskfödda kvinnor	90	80	52	30	69	39
Svenskfödda män	89	74	50	32	71	13
Utlandsfödda kvinnor	88	80	51	36	60	33
Utlandsfödda män	75	70	34	32	39	14
Grundskoleutb.	84	75	41	39	63	35
Gymnasieutb.	87	78	47	35	67	33
Högskola/universitet	91	80	56	28	67	30
0-1 år	38	78	36	6	40	27
2-5 år	93	95	64	14	73	36
6-12 år	95	82	51	45	70	30
13-17 år	91	63	47	33	67	33

Den enda statistiskt säkerställda skillnaden mellan män och kvinnor oavsett ursprungsland var om man som förälder gråtit inför barnet. Detta hade både svenska och utländska kvinnor gjort betydligt oftare än männen. Kvinnor använde också i större utsträckning än männen distraktion (avledning av barnets uppmärksamhet) i samband med konflikt. I övrigt var det framför allt de utländska männen som skiljde sig från övriga föräldrar genom att i mindre utsträckning hantera konflikter genom att diskutera, ta avstånd från eller svära åt barnet.

Barnets ålder påverkade till stor del föräldrarnas sätt att lösa konflikter. För föräldrar med riktigt små barn var det vanligaste sättet att lösa konflikter avledning av uppmärksamhet. Fyra av fem föräldrar hade använt sig av detta. Från två års ålder började föräldrarna oftare att diskutera med barnet i samband med konflikt. Samtidigt var det i förskoleåldern vanligare att föräldern tagit avstånd från barnet jämfört med övriga åldrar. Användandet av olika sanktioner

(som att stanna kvar på rummet) var mest vanligt för föräldrar till barn i åldrarna 6-12 medan diskussion var det vanligaste sättet att hantera konflikter med barn i åldrarna 6-12 och 13-18 år.

Det visade sig också vara ett starkt samband mellan utbildningsnivå och andelen föräldrar som löst konflikter genom att diskutera, ta avstånd eller införa sanktioner. Dessa samband är alla av s.k. dos-respons-typ. För varje steg av ökad utbildning ökade andelen föräldrar som hanterat konflikter genom att diskutera med eller ta avstånd från barnet. När det gäller införandet av sanktioner var däremot sambandet det omvända. Lågutbildade föräldrar införde i större utsträckning än övriga föräldrar sanktioner som ett sätt att lösa konflikter med barnet.

Föräldrar som angav att de någon gång slagit sitt barn svarade lika ofta som de föräldrar som inte slagit sitt barn att de löst konflikter genom att diskutera med barnet och/eller distrahera barnet. Däremot svarade en betydligt större andel föräldrar som slagit sitt barn att de ofta tagit avstånd från barnet i samband med konflikt jämfört med föräldrar som inte slagit sitt barn (18 procent jämfört med fem procent, $p<0.001$). Föräldrar som slagit sitt barn angav också i högre utsträckning än övriga föräldrar att de använt sig av sanktioner för att hantera konflikter (50 procent jämfört med 30 procent, $p<0.05$).

3.3 Trötthet, stress och nedstämdhet i samband med konflikter

I både Föräldraenkäten och Elevenkäten 2006 ställdes frågor om hur föräldern känt sig eller upplevts vid den senaste konflikten med barnet. Mer än hälften av föräldrarna hade antingen känt sig trötta, stressade eller ledsna. Något färre elever svarade att de upplevt att föräldern varit trött, stressad eller ledsen, vilket förklaras av att betydligt fler elever än föräldrar inte kom ihåg hur föräldern varit vid den senaste konflikten (22 procent av eleverna jämfört med nio procent av föräldrarna).

I tabell 3 kan vi se att det var tydliga samband mellan hur föräldern känt sig vid den senaste konflikten med barnet och barnets ålder. Föräldrar till barn i åldern 2-5 år angav i större utsträckning än övriga föräldrar att de känt sig trötta och/eller stressade. Samtidigt angav föräldrar till barn i åldern 13-18 år oftare än övriga föräldrar att de varit ledsna.

Familjer där båda föräldrarna var svenskfödda upplevde i högre grad än övriga att de varit trötta eller stressade i samband med den senaste konflikten med barnet. Jämförelser mellan Föräldraenkäten och Elevenkäten visar på intressanta likheter utifrån kön och ursprungsland (tabell 3). Enligt Föräldraenkäten angav kvinnor betydligt oftare än män att de känt sig trötta eller stressade. Allra störst var skillnaderna mellan svenska män och kvinnor. Samtidigt angav de utländska männen i minst utsträckning att de varit trötta eller stressade. Av Elevenkäten framgick samma förhållande mellan kön och ursprungsland. De svenskfödda flickorna upplevde i betydligt högre grad än svenskfödda pojkar att föräldern varit trött eller stressad ($p<0.01$ resp. $p<0.001$). De utlandsfödda pojkarna var de som i minst utsträckning upplevt att föräldern varit stressad.

Tabell 3. Föräldraenkäten och Elevenkäten 2006. Hur föräldern själv kände sig samt hur eleverna upplevde föräldrarna i samband med den senaste konflikten. Andel i procent utifrån olika bakgrundsfaktorer.

	Trött	Stressad	Ledsen
Alla föräldrar	**39**	**30**	**12**
Svenskfödda kvinnor	43	34	12
Svenskfödda män	34	24	9
Utlandsfödda kvinnor	29	26	20
Utlandsfödda män	15	14	12
Båda föräldrarna svenskfödda	41	32	11
En förälder svenskfödd	30	26	18
Båda föräldrarna utlandsfödda	23	21	15
Grundskoleutb.	30	22	14
Gymnasieutb.	39	28	13
Högskola/universitet	40	34	11
Barnet 0-1 år	35	22	6
Barnet 2-5 år	48	39	9
Barnet 6-12 år	39	35	10
Barnet 13-17 år	34	22	18
Alla elever	**26**	**25**	**8**
Svenskfödda flickor	30	31	9
Svenskfödda pojkar	24	22	8
Utlandsfödda flickor	20	18	11
Utlandsfödda pojkar	19	16	10
Låginkomstområde	28	27	9
Medelinkomstområde	25	24	8
Höginkomstområde	25	24	8
Föräldrarna bor tillsammans	25	23	7
Föräldrarna bor ej tillsammans	30	31	13

Tabell 3 visar också att det enligt Föräldraenkäten var ett starkt samband mellan utbildningsnivå och stress. Detta samband är av dos-respons-typ, där andelen stressade föräldrar ökar i takt med allt högre utbildningsgrad ($p<0.01$). De högutbildade kvinnor är den grupp som upplevt sig mest stressade vid konflikter med barnet jämfört med övriga föräldrar. De högutbildade kvinnorna var också oftare trötta jämfört med övriga föräldrar. Samtidigt angav de föräldrar som inte fullföljt grundskolan i betydligt högre grad än övriga att de känt sig ledsna vid konflikterna.

Utifrån sambanden mellan utbildningsnivå och hur föräldern känt sig skulle man kunna förvänta sig att Elevenkäten skulle visa på skillnader utifrån skolområdets inkomstnivå, vilket dock inte framkom. Däremot var det enligt Elevenkäten stora skillnader mellan de elever som bodde med båda sina föräldrar och de elever vars föräldrar inte bodde tillsammans. Ensamstående föräldrar beskrivs som tröttare, mer stressade och framför allt mer ledsna (tabell 3).

Samband med kroppslig bestraffning

Trötthet, stress och nedstämdhet visade sig vara starkt kopplat till förekomsten av kroppslig bestraffning, framför allt när det gäller svenskfödda föräldrar. Enligt Elevenkäten (tabell 4) var sambandet mellan att ha blivit slagen och förälderns sinnesstämning tydlig för de svenskfödda eleverna medan det för de utlandsfödda eleverna inte märktes så tydliga skillnader.

Tabell 4. Elevenkäten 2006. Samband mellan kroppslig bestraffning och hur föräldern upplevts av barnet vid den senaste konflikten (andel sinnesstämningar i procent).

	Svenskfödda elever		Utlandsfödda elever	
	Ej slagen	Slagen	Ej slagen	Slagen
Föräldern var trött	26	34	21	18
Föräldern var stressad	25	36	16	21
Föräldern var ledsen	7	15	9	16

Föräldraenkäten ger en något annorlunda bild än Elevenkäten. Enligt föräldrarnas svar finns det inga samband mellan föräldrarnas nedstämdhet och om barnet blivit slaget. Däremot visade det sig vara starka kopplingar mellan

trötthet och stress till om föräldern knuffat, huggit tag i och ruskat om barnet (tabell 5). Precis som i Elevenkäten så är detta samband betydligt mer påtagligt för de svenskfödda föräldrarna än för de utlandsfödda.

Tabell 5. Föräldraenkäten 2006. Samband mellan andelen föräldrar som knuffat, huggit tag i och ruskat om barnet i förhållande till hur föräldern känt sig i samband med konflikt med barnet. (Andel sinnesstämningar i procent).

	Svenskfödda föräldrar		Utlandsfödda föräldrar	
	Ej knuffat, huggit tag i, ruskat om	Knuffat, huggit tag i ruskat om	Ej knuffat huggit tag i ruskat om	Knuffat, huggit tag i ruskat om
Var trött	38	52	25	24
Var stressad	28	44	20	43
Var ledsen	12	11	17	21

4 Attityder till kroppslig bestraffning mot barn

4.1 Föräldraenkäten 2006

Attityder till att ta tag i och ruska om barn

Majoriteten av föräldrarna tyckte inte att det var rätt att ta tag i och ruska om barnet oavsett vad barnet gjort. Föräldrar till barn under 2 år var mest negativa till detta. Av dessa ansåg 73 procent att det aldrig var rätt att hugga tag i och ruska om barnet. Noterbart är dock att mer än var fjärde förälder (27 procent) till barn under 1 år ansåg att det var rimligt att hugga tag i och ruska barnet.

Mest positiva var föräldrarna till att hugga tag i och ruska om barnet, om det trots tillsägning utsatt sig för fara och om barnet trots tillsägning förstört eller skadat något materiellt. Oavsett angiven orsak var svenskfödda män mer positiva till att ta tag i och ruska om barnet jämfört med övriga föräldrar, vilket framgår av tabell 6. Samtidigt visade det sig att även de svenskfödda kvinnorna överlag var mer positiva till att ruska barnet än både utlandsfödda män och kvinnor. Störst var skillnaderna för om barnet trots tillsägning förstört eller skadat något materiellt samt om barnet uppfört sig dåligt hemma. Dessa skillnader påverkades inte av den svarandes utbildningsgrad.

Tabell 6. Föräldraenkäten 2006. Föräldrars attityder till att ta tag i och ruska barnet. ”Om man blir arg på ett barn, är det då okej att ta tag i och ruska om barnet?” Andel i procent utifrån kön, födelseland och barnets ålder.

	Om barnet uppför sig dåligt hemma	Om barnet uppför sig dåligt borta	Om något materiellt förstörs	Om barnet utsätter sig för fara	Aldrig ok
Alla föräldrar	5	3	12	28	64
Svenskfödda kvinnor	4	3	10	27	66
Svenskfödda män	9	6	18	34	55
Utlandsfödda kvinnor	3	1	8	20	68
Utlandsfödda män	7	5	8	22	64
Barnet 0-1 år	3	1	9	16	73
Barnet 2-5 år	4	3	13	31	63
Barnet 6-12 år	6	4	14	30	61
Barnet 13-18 år	5	4	9	27	65

Attityder till att ge barn örfilar eller till att slå barn

De allra flesta föräldrar (93 procent) tyckte inte att det var rätt att vare sig slå eller ge barnet en örfil om barnet gör föräldern arg. Tabell 7 visar att det inte var några stora skillnader utifrån föräldrarnas eller barnets ålder. Däremot hade lågutbildade föräldrar en betydligt mer positiv inställning när det gäller att ge barnet en örfil jämfört med högutbildade. Utlandsfödda föräldrar var mer positiva än svenskfödda föräldrar både till att ge en örfil och att slå barnet. Männen var överlag mer positiva till detta än kvinnorna.

Tabell 7. Föräldraenkäten 2006. Föräldrars attityder till att ge en örfil och slå barn om barnet gör föräldern arg. Andel i procent utifrån kön, födelseland, utbildning och barnets ålder.

	Okej med örfil	Okej med slag
Alla föräldrar	5	3
Svenskfödda kvinnor	4	2
Svenskfödda män	8	5
Utlandsfödda kvinnor	9	5
Utlandsfödda män	15	14
Grundskoleutbildning	10	3
Gymnasieutbildning	7	4
Högskola/universitet	3	2
Barnet 0-1 år	4	4
Barnet 2-5 år	6	5
Barnet 6-12 år	5	3
Barnet 13-18 år	7	3

Det visade sig också att familjekonstellationen påverkade föräldrarnas attityder. I familjer där båda föräldrarna var svenskfödda ansåg sex procent att det var rätt att ge barn en örfil eller att slå barn jämfört med elva procent av de familjer där någon av föräldrarna var födda utomlands och 21 procent av de familjer där båda föräldrarna var födda utomlands ($p<0.001$).

Dessutom var de föräldrar som själva blivit slagna under sin uppväxt mer positivt inställda till att slå än föräldrar som inte blivit slagna. Föräldrar som blivit slagna som barn eller som tonåringar av sin mamma var fyra gånger mer

positivt inställda till att slå än föräldrar som inte blivit slagna av sin mamma under sin uppväxt (tio procent jämfört med 2,5 procent). Föräldrar som blivit slagna som barn eller som tonåringar av sin pappa var ca 2,5 gånger mer positiva till att slå än föräldrar som inte blivit slagna av sin pappa under sin uppväxt (6,5 procent jämfört med 2,6 procent). Skillnaderna var lika stora för män och kvinnor om de blivit slagna under småbarnsåren av mamman eller pappan. Däremot var skillnaderna något mindre för män än för kvinnor om de blivit slagna som tonåringar.

4.2 Elevenkäten 2006

Attityder till att ta tag i och ruska om barn

Majoriteten av eleverna (64 procent) tyckte inte att det var rätt att föräldern ruskade sitt barn hårt, oavsett vad barnet gjort. Orsaken till varför man skulle ruska sitt barn påverkade elevernas inställning till vad som ansågs vara rätt och fel. Mest positiva var eleverna till att ruska barn hårt om barnet utsatt sig för fara. Det var inga stora skillnader i attityder beroende på boendesituation eller inkomstnivå i skolområdet. Däremot hade de äldre eleverna och pojkarna överlag en betydligt mer positiv attityd att man tar tag i och ruskar barn jämfört med övriga elever. Störst var skillnaden mellan svenskfödda pojkar och flickor. Av tabell 8 kan man också se att svenska pojkar anser att denna form av bestraffning är mest rimlig om man uppför sig illa hemma medan de utlandsfödda pojkarna accepterar detta i betydligt högra utsträckning för olydnad borta.

Tabell 8. Elevenkäten 2006. Elevers attityder till att ta tag i och ruska barnet. ”Om en mamma eller pappa blir arg på sitt barn, får de då ta tag i och ruska det hårt?” Andel i procent utifrån kön, födelseland och ålder.

	Om barnet uppför sig dåligt hemma	Om barnet uppför sig dåligt borta	Om något materiellt förstörs	Om barnet utstter sig för fara	Aldrig ok
Alla elever	12	6	8	20	64
Svenskfödda flickor	7	3	6	19	72
Svenskfödda pojkar	16	8	10	21	57
Utlandsfödda flickor	12	2	4	20	65
Utlandsfödda pojkar	18	12	12	17	57
Årskurs 4	9	4	5	10	75
Årskurs 6	11	5	7	20	63
Årskurs 9	15	7	10	28	55

Attityder till att ge barn örfilar eller till att slå barn

Majoriteten av eleverna (82 procent) tyckte inte att det var rätt att föräldern vare sig gav sitt barn en örfil eller slog sitt barn. Endast 1,3 procent tyckte att det var rätt att de själva fick en örfil eller blev slagna av sina föräldrar.

I tabell 9 kan vi se att de äldsta eleverna och de utlandsfödda eleverna överlag hade en mer positiv attityd till kroppslig bestraffning jämfört med övriga elever. Bland de svenskfödda eleverna var pojkarna betydligt mer positiva än flickorna. Däremot var det endast små skillnader mellan elever som bodde tillsammans med båda sina föräldrar och elever som inte gjorde det. När det gäller attityder till att ge barn en örfil var det också skillnader beroende på inkomstnivån i skolområdet, där elever i låginkomstområden hade en mer positiv inställning jämfört med övriga elever. Skillnaderna mellan svenskfödda och utlandsfödda visade sig vara beroende av just inkomstnivån i skolområdet. I låginkomst- och medelinkomstområdena var det en klar skillnad mellan utlandsfödda och svenskfödda medan det i höginkomstområdena inte var någon statistiskt säkerställd skillnad.

Tabell 9. Elevernas attityder år 2006 till våld mot barn i förhållande till elevernas kön, ålder (skolklass) och födelseland

	Okej med örfil	Okej med slag
Alla elever	**21**	**11**
Svenskfödda flickor	4	6
Svenskfödda pojkar	22	13
Utlandsfödda flickor	39	14
Utlandsfödda pojkar	34	28
Föräldrarna bor tillsammans	20	11
Föräldrarna bor ej tillsammans	24	11
Årskurs 4	15	10
Årskurs 6	11	8
Årskurs 9	31	13
Låginkomstområde	27	12
Medelinkomstområde	14	10
Höginkomstområde	19	9

Elever som själva blivit slagna och elever som kände till att föräldrarna slagit varandra hade en betydligt mer positiv attityd till att ruska sitt barn hårt, ge sitt barn en örfil och/eller att slå sitt barn. Se figur 2 och 3.

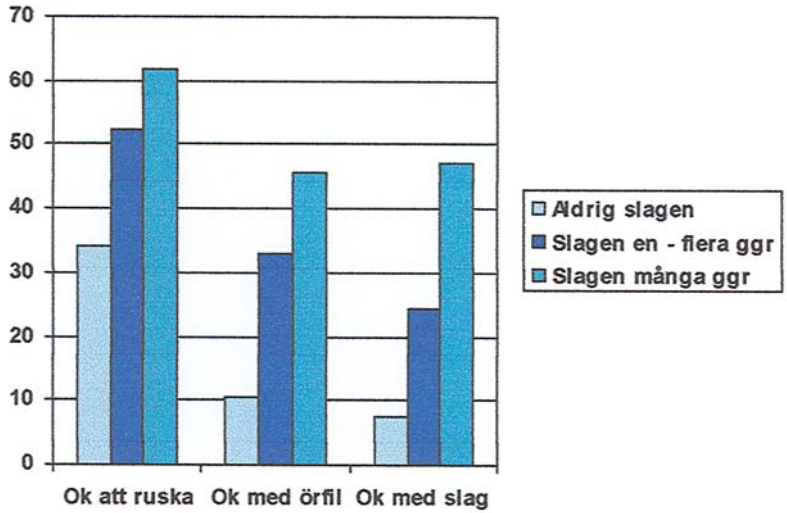

Figur 2. Elevers attityder till att föräldrar använder våld mot barn i förhållande till barnets egen erfarenhet av våld.

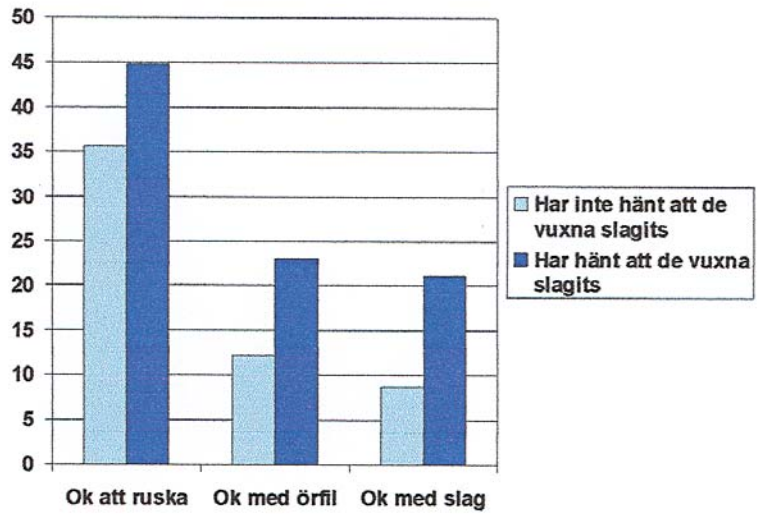

Figur 3. Elevers attityder till att föräldrar använder våld mot barn i förhållande till egen erfarenhet av våld mellan de vuxna i hemmet.

4.3 Jämförelser över tid och mellan föräldrar och barn år 2006

Enligt en gallupundersökning från år 1965 ansåg 53 procent av svenska folket att kroppslig aga var ett omistligt redskap i barnuppfostran. Denna positiva inställning till kroppslig bestraffning av barn har sedan successivt sjunkit (tabell 10).

Tabell 10. Andelen vuxna och andelen elever som är positiva till att använda aga i barnuppfostran.

Årtal	Procentandel vuxna	Procentandel elever
1965	53	
1968	42	
1971	35	
1981	26	
1994	11	32
2000	10	12
2006	7	10

Källor: SIFO/SCB

År 2000 bedömdes andelen föräldrar som var positiva till kroppslig bestraffning ligga kvar på ungefär samma nivå som 1994 (Janson, 2001). Enligt Föräldraenkäten 2006 var andelen vuxna med positiv inställning till kroppslig bestraffning sju procent, vilket alltså tyder på ytterligare en minskning jämfört med tidigare studier.

Även elevundersökningarna från år 1994-95, år 2000 och år 2006 visar att andelen elever som säger sig vara positiva till att föräldrar får slå sitt barn minskade kraftigt mellan åren 1994 och 2000. Skillnaderna mellan år 2000 och 2006 var däremot små. I undersökningen 1994-95 svarade 32 procent av eleverna att de tyckte att det var rätt att som förälder slå sitt barn jämfört med 12 procent år 2000 och tio procent år 2006 (tabell 10).

Föräldraenkäten 2006 och Elevenkäten 2006 ger en mycket enig bild av vilka som är mest positiva till kroppslig bestraffning:

– Män och pojkar var överlag mer positiva till kroppslig bestraffning än kvinnor och flickor.
– Föräldrar där någon eller båda är födda utomlands och utlandsfödda elever var betydligt mer positiva än föräldrar där båda är födda i Sverige och svenskfödda elever.
– Föräldrar och elever som själva blivit slagna var betydligt mer positiva än föräldrar och elever som inte blivit slagna.

Tabell 11 visar att exakt lika stor andel elever och föräldrar ansåg att det inte var rätt att ta tag i barnet och ruska det hårt. Både elever och föräldrar var mest positiva till att ruska barn om barnet utsatt sig för fara och minst positiva till att ruska barn om barnet uppfört sig dåligt. Däremot svarade fler elever än föräldrar att de tyckte att en mamma eller pappa som blir arg på sitt barn får ge det en örfil eller slå det.

Tabell 11. Procentandel elever och föräldrar som *inte* anser att en mamma eller pappa som blir arg på sitt barn får ta tag i barnet och ruska det hårt, ge det en örfil eller slå det. Jämförelse mellan Elevundersökningarna 2000 och 2006 samt Föräldraenkäten 2006.

	Elevenkät 2006	Föräldraenkät 2006
Nej, föräldrar får aldrig ruska sina barn hårt	64	64
Nej, föräldrar får aldrig ge barn en örfil	78	93
Nej, föräldrar får aldrig slå sitt barn	81	95

Liknande förhållande mellan elever och föräldrar visade även undersökningarna från 1994-95, där eleverna var mer positiva till aga jämfört med de vuxna. Samtidigt måste man komma ihåg att det i undersökningarna 1994-95 inte ställdes exakt samma frågor i elevundersökningen som i föräldraundersökningen, varför uppgifterna inte är helt jämförbara med varandra

5 Förekomst av kroppslig bestraffning mot barn

5.1 Föräldraenkäten 2006

Nästan var fjärde förälder uppgav att de vid konflikter med barnet knuffat, huggit tag i eller ruskat om barnet. Betydligt mer sällan uppgav föräldrarna att de hanterat konflikter genom att regelrätt slå barnet (tre procent). Slag med knytnävar, slag med föremål eller att barnet fått ett rejält ”kok stryk” uppgavs nästan aldrig som ett sätt att hantera konflikter med barnet (knytnävar 0,2 procent, slag med föremål 0,4 procent och ett ”kok stryk” 0,2 procent). Inte någon förälder i studien angav att de slagit sitt barn mer än tio gånger under det senaste året.

I tabell 12 kan man utläsa att ett flertal faktorer ökar risken för kroppslig bestraffning;

– Barn under 6 år är mest utsatta för våld. Fyra procent av föräldrarna till barn under ett år angav att de någon gång hade slagit sitt barn jämfört med knappt två procent av föräldrarna till barn i åldern 13-18 år, vilket var den åldersgrupp där man slog barnet minst. Föräldrar till barn i åldern 2-5 år angav i störst utsträckning (33 procent) att de knuffat, huggit tag i eller ruskat om barnet.

– Svenskfödda män uppgav betydligt oftare att de knuffat, huggit tag i eller ruskat om barnet jämfört med övriga föräldrar. Överhuvudtaget förekom denna typ av kroppslig bestraffning mer i familjer där båda föräldrarna var födda i Sverige än i familjer där någon eller båda föräldrarna var födda utomlands (25 procent av familjerna där båda var födda i Sverige jämfört med 15 procent av familjerna där någon eller båda var födda utomlands, $p<0.001$). Samtidigt uppgav familjer där båda föräldrarna var födda utomlands oftare att de slagit barnet än familjer där någon eller båda föräldrarna var födda i Sverige (sex procent respektive två procent $p<0.05$). De utlandsfödda kvinnorna var de som i störst utsträckning slagit sina barn. Slag med tillhygge var också betydligt vanligare bland familjer där båda föräldrarna var födda utomlands än hos familjer där någon eller båda var födda i Sverige (2,6 procent respektive 0,3 procent, $p<0.001$). Dessa skillnader gällde oavsett barnets ålder.

– Undersökningen visade också att föräldrar som bor i hyreslägenhet oftare hade slagit sitt barn än föräldrar som bor i villa. Det var också ett tydligt samband mellan förekomsten av våld mot barnet och föräldrens utbildningsnivå. Däremot var det inga skillnader i förekomsten av våld beroende på om föräldern arbetade eller var arbetslös.

Tabell 12. Föräldraenkäten 2006. Föräldrars bruk av kroppslig bestraffning under det senaste året angivet i procent. Andel i procent utifrån kön, ursprungsland, barnets ålder, utbildningsnivå samt boendeform.

	Knuffat, huggit tag i, ruskat om		Slagit barnet	
	1-10 ggr	Mer än 10 ggr	1-10 ggr	Mer än 10 ggr
Alla föräldrar	**22**	**1**	**2,4**	**0**
Svenskfödda kvinnor	22	1	2,3	0
Svenskfödda män	28	2,2	1,3	0
Utlandsfödda kvinnor	15	1,4	5,5	0
Utlandsfödda män	7	0	3,4	0
Barnet 0-1 år	17	1	3,6	0
Barnet 2-5 år	33	5	3	0
Barnet 6-12 år	25	0,5	2,4	0
Barnet 13-18 år	13	0,2	2	0
Grundskola	17	0	3,4	0
Gymnasium	22	1	2,5	0
Högskola/universitet	22	1,5	2	0
Hyreslägenhet	20	1,6	4,4	0
Bostadsrätt, radhus, villa	22	1	2	0

När de olika bakgrundsfaktorerna analyseras i förhållande till varandra visar det sig att skillnaden mellan utlandsfödda och svenskfödda föräldrar när det gäller barnaga försvinner när hänsyn tas till boendesituationen. Det är alltså av större betydelse vilket boende familjen har än vilket land man kommer ifrån. Med stor sannolikhet avspeglar detta hur väl integrerade de utlandsfödda föräldrarna har hunnit bli i det svenska samhället, där alltså boendet ses som en indikator för integration. Skillnaden kvarstår när man tar hänsyn till föräldrarnas utbildningsgrad och barnets ålder. På grund av för få utlandsfödda i studien var det inte möjligt att analysera skillnader i förekomsten av våld mot barn beroende på om någon eller båda föräldrarna kom från Norden, Europa eller utanför Europa.

5.2 Elevenkäten 2006

Av samtliga elever hade tretton procent blivit slagna av sina föräldrar eller någon annan vuxen i hemmet, varav 1,4 procent hade blivit slagna många gånger. Av dem som hade blivit slagna angav 19 procent att de fått kraftigare slag med handen eller blivit slagna med något tillhygge, vilket utgjorde tre procent av det totala antalet elever i undersökningen.

Tabell 13 visar att elever i låginkomstområden i mycket högre grad än övriga elever var utsatta för kroppslig bestraffning både av mamman och av pappan. Detta samband är av dos-respons-typ, där utsattheten ökar i takt med en allt sämre ekonomi. Även de utlandsfödda barnen har blivit slagna i betydligt högre utsträckning än svenskfödda elever. Utlandsfödda pojkar är den klart mest utsatta gruppen men även svenskfödda pojkar har blivit mer slagna än svenskfödda flickor, vilket gäller oavsett om det är mamman eller pappan som slagit. Barn till föräldrar som inte bor tillsammans har oftare blivit slagna jämfört med barn till sammanboende föräldrar. Denna skillnad förklaras framför allt av att barnen vars föräldrar inte bor tillsammans betydligt oftare blivit slagna av mamman jämfört med övriga barn.

Tabell 13. Elevenkäten 2006. Förekomst av kroppslig bestraffning. Andel i procent utifrån kön, ursprungsland, föräldrarnas boendeförhållande samt skolområdets inkomstnivå.

	Slagen av mamma någon till flera gånger	Slagen av mamma många gånger	Slagen av pappa någon till flera gånger	Slagen av pappa många gånger
Alla elever	**5,6**	**0,9**	**5,8**	**0,8**
Svenska flickor	3,9	0,6	4,8	0,4
Svenska pojkar	6,2	0,8	6,2	0,6
Utländska flickor	9,4	1,6	8,7	0,8
Utländska pojkar	9,1	3,8	9,2	5,3
Föräldrarna bor tillsammans	4,5	0,5	5,6	0,5
Föräldrarna bor inte tillsammans	8,7	2,2	6,6	1,6
Låginkomstområde	10,6	1,9	12,3	1,7
Medelinkomstområde	3,7	0,4	2,5	0,4
Höginkomstområde	2,0	0,3	2,2	0,1

När de olika faktorerna, som ökar risken för kroppslig bestraffning, analyseras i förhållande till varandra visar det sig att samtliga har starka förklaringsvärden var och en för sig. Överrisken för att utsättas för kroppslig bestraffning var dock som störst (tre gånger) för elever i områden med låg inkomstnivå. Tabell 14. Elever i låginkomstområden var också betydligt mer utsatta för allvarlig kroppslig bestraffning (kraftiga slag med handen eller slag med tillhygge) jämfört med övriga elever (sex procent jämfört med knappt två procent $p<0.001$).

Tabell 14. Elevenkäten 2006. Samband mellan kroppslig bestraffning och sinsemellan oberoende bakgrundsvariabler.

	Överrisk (OR)	p-värde
Låg inkomstnivå	3,1	<0.001
Utlandsfödd	2,1	<0.001
Föräldrar bor ej tillsammans	1,9	<0.001

Vid sidan om dessa strukturella bakgrundsfaktorer som ökar risken för kroppslig bestraffning är dock den i särklass största riskfaktorn våld i hemmet mellan de vuxna. Sambandet mellan vuxnas våld och kroppslig bestraffning mot barnet är mycket starkt signifikant med en överrisk (OR) på hela sex gånger. Sambandet är av dos-respons-typ, där risken ökar i takt med hur ofta det förekommit våld mellan de vuxna.

I Elevenkäten 2006 svarade fem procent av eleverna att de vuxna i familjen slagit varandra en eller två gånger och två procent angav att de vuxna i familjen slagit varandra flera gånger. Majoriteten (81 procent) av eleverna som visste att de vuxna slagit varandra hade själva sett det. Dessa resultat stämmer väl med vad som framkom i Mellanstadieenkäten år 2000, då totalt åtta procent av eleverna angav att de vuxna i familjen slagit varandra. Av dessa elever var det något färre som själva bevittnat våldet jämfört med år 2006 (70 procent jämfört med 81 procent).

Totalt sett var det inga skillnader mellan pojkar och flickor eller mellan svenskfödda och utlandsfödda barn när det gäller om man känt till eller sett att de vuxna i familjen slagit varandra. Dock var det så att de utlandsfödda flickorna i högre grad än övriga elever angav att de vuxna i familjen slagit varandra. Denna skillnad var inte så stor att den är statistiskt säkerställd. Däremot var det betydligt fler elever vars föräldrar inte bodde tillsammans som angav att de vuxna slagit varandra jämfört med övriga elever (14 procent respektive fem procent, $p<0.001$). Elever i årskurs nio angav i betydligt större utsträckning än övriga elever att de vuxna slagit varandra (elva procent för niondeklassare jämfört med fem procent för de lägre skolklasserna, $p<0.001$). Dessutom var det stora skillnader mellan elever i låginkomstområden och övriga elever (tio procent för låginkomstområden jämfört med fem procent för medel- och höginkomstområden, $p<0.001$). Det visade sig att de olika bakgrundfaktorerna är statistiskt signifikanta var och en för sig men där föräldrasituationen är den mest avgörande faktorn, med en överrisk på mer än tre gånger. Tabell 15.

Tabell 15. Elevenkäten 2006. Samband mellan våld mellan de vuxna och sinsemellan oberoende bakgrundsvariabler.

	Överrisk (OR)	p-värde
Föräldrarna bor inte tillsammans	3,3	<0.001
Barnets ålder	1,6	<0.001
Låg inkomstnivå	1,4	<0.001

5.3 Jämförelser över tid.

Ända sedan 1954 har det i Sverige genomförts olika typer av undersökningar för att kartlägga förekomsten av kroppslig bestraffning mot barn. En jämförelse över tid visar att det skett en mycket positiv förändring under de senaste femtio åren. Figur 4 visar en skattning över de förändringar som skett både vad gäller attityder till och förekomsten av kroppslig bestraffning, baserat på resultaten från de undersökningar som finns tillgängliga. Skattningarna av kroppslig bestraffning från 1960 – 1980 bygger huvudsakligen på föräldrauppgifter, medan skattningarna från 1990- 2006 huvudsakligen bygger på elevuppgifter.

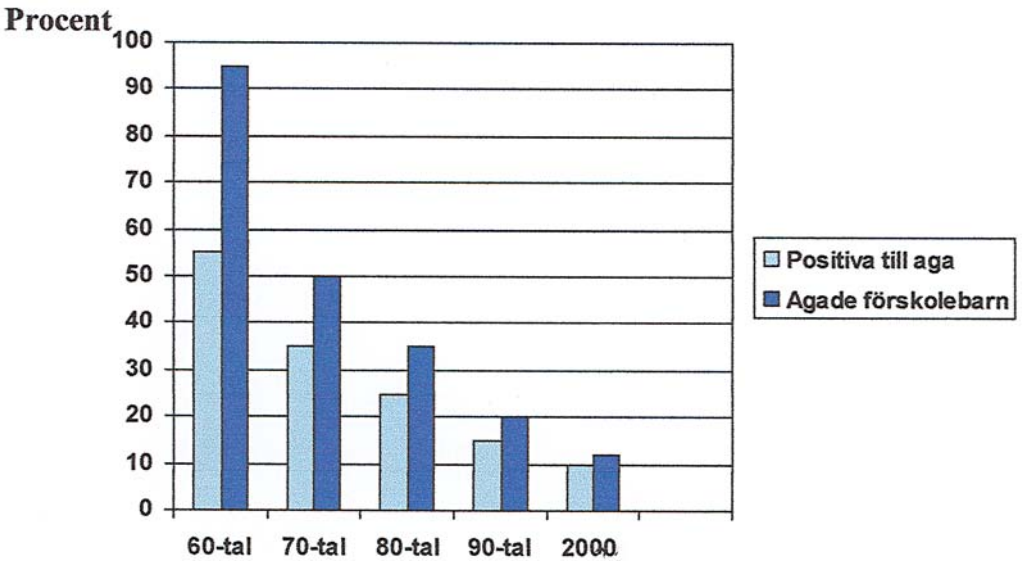

Figur 4. Utvecklingen över tid avseende positiva attityder till och förekomsten av kroppslig bestraffning av förskolebarn.

Under 2000-talet har det enligt elevundersökningarna inte skett några stora förändringar när det gäller andelen elever som blivit slagna av sina föräldrar. Man kan se en liten minskning av barn som blivit slagna enstaka gånger och samtidigt en liten ökning av barn som valt att inte svara på frågan, vilket framgår av tabell 16.

Tabell 16. Erfarenhet av kroppslig bestraffning (procent). Jämförelse mellan SCB:s högstadieundersökning 1994-1995, Mellanstadieenkäten 2000 och Elevundersökningen 2006 årskurs 4 och 6.

Kroppslig bestraffning	Aldrig	Enstaka gånger	Ofta	Ej svarat
Av mamman i studien 1994-1995	66	25	5	4
Av mamman i studien 2000	86	8	1	5
Av mamman i studien 2006	88	5	1	6
Av pappan i studien 1994-1995	65	25	5	5
Av pappan i studien 2000	86	7	2	5
Av pappan i studien 2006	87	5	1	7

En jämförelse mellan föräldraundersökningarna år 2000 och 2006 ger dock en annorlunda bild än den som framkom av elevundersökningarna. Att hugga tag i, knuffa och ruska barn har sedan årtionden varit det mer påtagliga sättet för svenska föräldrar, att på ett mer bryskt fysiskt sätt ta itu med barnets beteende eller för att få dess uppmärksamhet. Av tabell 17 nedan kan vi se att detta var mycket vanligt för 25 år sedan liksom att klappa till barnen, medan det hade minskat kraftigt och parallellt med allvarligare fysisk bestraffning enligt svaren från föräldrarna i intervjun år 2000. Tyvärr ser man nu en parallell uppgång i båda dessa beteenden år 2006. Skillnaderna är för båda beteendena så stora att de är statistiskt signifikanta ($p<0.01$). Det är svårt att uttala sig om det har skett någon direkt förändring när det gäller andelen föräldrar som utsatt sitt barn för de mest allvarliga formerna av våld eftersom det rör sig om väldigt få fall.

Tabell 17. Förekomst (i procent) av specifika kroppsliga bestraffningar av barnet NN under sista året. Jämförelse mellan SUSA 1980, Föräldraintervju 2000 och Föräldraenkät 2006.

Typ av bestraffning	SUSA 1980	Intervju 2000	Enkät 2006
Kastat saker på barnet	3,6	0,6	1,3
Knuffat, huggit tag i, ruskat om	49,4	12,0	22,9
Slagit eller klappat till barnet	27,5	1,1	2,3
Sparkat, bitit, slagit med knytnävarna	3,2	0,2	0,2
Slagit barnet med något föremål	2,4	0,1	0,4
Spöat barnet	3,0	0,2	0,2

Undersökningen år 2006 visar att familjer där båda föräldrarna var födda i Sverige betydligt oftare uppgav att de knuffat, huggit tag i eller ruskat om barnet jämfört med familjer där någon eller båda föräldrarna var födda utomlands. Denna skillnad framkom inte i undersökningen från år 2000. Ökningen visar sig vara något större bland småbarnsföräldrar och framför allt bland föräldrar till barn i åldern 0-1 år, se tabell 18.

Tabell 18. Andelen föräldrar (i procent) som knuffat, huggit tag i och ruskat om barnet. Jämförelse mellan föräldraintervjun år 2000 och föräldraenkäten 2006 utifrån barnets ålder.

	0-1 år	2-5 år	6-12 år	13-18 år
Föräldraintervju 2000	3,4	18	14	6,3
Föräldraenkät 2006	18	37	25	13

Det finns alltså skäl att tro att skillnaderna mellan år 2000 och år 2006 när det gäller att hugga tag i och ruska om barnet framför allt beror på en ökning bland svenskfödda småbarnsföräldrar. En indikator som man kan reflektera över är den mycket påtagliga skillnaden mellan hur svenskfödda och utlandsfödda föräldrar känt sig i samband med konflikt med barnet. Både trötthet och stress hos svenskfödda föräldrar hade ett mycket starkt signifikant samband med om man huggit tag i och ruskat om barnet.

Andelen föräldrar som rapporterade att de slagit sitt barn var också högre 2006 jämfört med 2000. Trots att det rör sig om relativt få barn är ökningen från 1,1 procent till 2,3 procent statistiskt signifikant ($p<0.01$). Till skillnad från ökningen av andelen föräldrar som rapporterat att de huggit tag i och ruskat om barnet, är ökningen av andelen föräldrar som slagit sitt barn generell. Ökningen är densamma för alla åldrar av barn och den gäller både för svenska och utlandsfödda föräldrar.

Samtidigt är ökningen för utlandsfödda i absoluta tal större. Det är alltså uppenbart att utlandsfödda föräldrar slår sina barn mer än svenskfödda föräldrar, vilket framgår i både elev- och föräldraundersökningarna från år 2000 och 2006. Både Elevenkäten 2006 och Föräldraenkäten 2006 visar dock att skillnaden mellan utlandsfödda och svenskfödda inte enbart kan förklaras av varifrån man kommer utan framför allt av andra faktorer, som boende och inkomstnivå.

6 De våldsutsatta elevernas hälsa

6.1 Barn med långvarig sjukdom eller funktionshinder

Knappt hälften (47 procent) av samtliga elever angav att de hade någon form av långvarig sjukdom eller funktionshinder. Denna siffra stämmer väl överens med vad som framkom i Mellanstadieenkäten 2000 och kan uppfattas som orimligt hög. Den förklaras bland annat av en hög andel synskadade, vilket troligen beror på att många med glasögon kryssat för. Den höga siffran kan också förklaras av att barn i vissa fall uppger symtom samtidigt som de kan uppleva sig som friska. Samma fenomen uppträder i WHO:s europeiska studier om skolbarns hälsa (Danielson, 2006). Under förutsättning att vi accepterar att barnen själva kan ge en någorlunda riktig bild av sina långdragna sjukdomsbesvär blir sambandet mellan långvarig sjukdom och kroppslig bestraffning viktig att analysera.

Vanligaste åkomman som uppgavs i Elevenkäten 2006 var astma, allergi och/eller eksem (25 procent). Det var också vanligt med magbesvär (elva procent) eller synskada (åtta procent). Betydligt färre angav att de hade sjukdomar eller besvär som övervikt (fyra procent), hörselskada (3,4 procent), psykiska besvär (tre procent), talfel (1,5 procent), ADHD (1 procent), diabetes (0,8 procent), epilepsi (0,6 procent) eller rörelsehinder (0,6 procent).

Av eleverna som angett någon form av sjukdom eller funktionshinder svarade 16 procent att de blivit slagna jämfört med åtta procent av de friska eleverna ($p<0.001$). Långvarig sjukdom eller funktionshinder kvarstår som statistiskt säkerställd bakgrundsfaktor (OR 1,7) när man korrigerar för andra faktorer som ekonomi, att vara född utomlands och att inte bo tillsammans med båda sina föräldrar. De kroniskt sjuka eller funktionshindrade eleverna hade också betydligt oftare än de friska upplevt att de vuxna i hemmet slagit varandra (tio procent jämfört med 5 procent, $p<0.001$).

Viktigt att notera är att skillnaderna i våldsutsatthet mellan barn med långvarig sjukdom och friska barn inte gällde för alla former av sjukdomar eller kroniska besvär, vilket framgår av tabell 19. Det var inte några statistiskt säkerställda skillnader när det gäller våldsutsatthet bland de elever som angav att de hade astma, allergi, diabetes eller synskada jämfört med de besvärsfria/friska

eleverna. Däremot hade de elever som angav eksem, magbesvär, övervikt, hörselskada, talfel, ADHD, epilepsi eller rörelsehinder, i betydligt högre grad än övriga elever blivit slagna och/eller bevittnat våld i hemmet. Av eleverna som hade epilepsi, psykiska besvär, rörelsehinder eller ADHD svarade ca fem till sex gånger så många att de själva blivit slagna eller att det hänt att de vuxna slagit varandra jämfört med de helt friska/besvärsfria eleverna. I tabell 19 har vi inte tagit hänsyn till om vissa barn har kombinationer av flera kroniska sjukdomar/funktionshinder.

Tabell 19. Elevenkäten 2006. Andel elever med någon form av kronisk sjukdom/funktionshinder som varit utsatta för våld och den relativa riskökningen (RR) jämfört med helt friska elever.

Sjukdom/funktionshinder	n	Hänt att de vuxna i familjen slagit varandra	RR	Själv blivit slagen	RR
ADHD	22	27 %	5,4	52 %	6,5
Rörelsehinder	14	29 %	5,8	43 %	5,4
Psykiska besvär	72	25 %	5,0	36 %	4,5
Talfel	34	21 %	5,0	33 %	4,1
Epilepsi	13	31 %	6,2	33 %	4,1
Övervikt	98	17 %	3,4	30 %	3,8
Hörselskada	78	19 %	3,8	24 %	3,0
Magbesvär	251	12 %	2,4	21 %	2,6
Eksem	220	10 %	2,0	19 %	2,4
Ingen sjukdom	1187	5 %	1,0	8 %	1,0

Jämförelser mellan Elevenkäten 2006 och Mellanstadieenkäten 2000 visar att skillnaderna i våldsutsatthet mellan kroniskt sjuka/ funktionshindrade barn och friska barn har ökat sedan år 2000. Mellanstadieenkäten 2000 visade endast på en liten och ej statistisk säkerställd skillnad av förekomsten av kroppslig bestraffning mellan barn med långvarig sjukdom och friska barn. När svaren från de båda studierna delas upp mellan pojkar och flickor framkommer dock en liknande bild, där man ser att pojkar med långvarig sjukdom är speciellt utsatta, framför allt om man jämför med friska flickor. Tabell 20. Den extra utsattheten bland pojkarna förklaras till stor del av en överrepresentation av pojkar med psykiska besvär, rörelsehinder eller ADHD.

Tabell 20. Procentandel barn slagna av föräldrarna uppdelat efter kön och långvarig sjukdom. Jämförelse mellan Mellanstadieenkäten 2000 och Elevundersökningen 2006.

	Mellanstadieenkäten 2000	Elevundersökningen 2006
Pojkar med långvarig sjukdom	8,7	8,0
Pojkar utan långvarig sjukdom	7,5	5,0
Flickor med långvarig sjukdom	6,4	7,7
Flickor utan långvarig sjukdom	3,5	3,6

Ett mindre antal internationella studier har gjorts kring sambandet mellan långvarig sjukdom/funktionshinder hos barn och förekomsten av kroppslig bestraffning. Aktuella studier från USA (Hibbard & Desch, 2007; Sullivan & Knutson, 2000) visar på liknande mönster som framkommer i Elevenkäten 2006. Enligt de amerikanska studierna är överrisken tre till fyra gånger för ett funktionshindrat barn eller ett barn med långvarig sjukdom att utsättas för någon form av misshandel (fysisk misshandel, psykisk misshandel, försummelse, vanvård, sexuella övergrepp). Överrisken för enbart fysisk misshandel var 3.8. Barn med någon form av beteendestörning var enligt studien den mest utsatta gruppen för alla former av misshandel. Det finns således anledning att vara uppmärksam på att även barn med beteende-störningar är en riskgrupp för misshandel.

6.2 Besvär och skolprestationer

Av det totala antalet elever angav 65 procent att de hade haft någon form av besvär, som magont, huvudvärk, sömnproblem, yrsel, ryggont eller dålig matlust, minst två gånger den senaste månaden. För samtliga av dessa elever var huvudvärk och sömnproblem återkommande besvär. Dessa elever angav också i betydligt högre grad än de helt besvärsfria eleverna att det hänt att de själva blivit slagna och/eller att de vuxna i familjen slagit varandra. Av elever med besvär svarade femton procent att de själva blivit slagna och nio procent att det hänt att de vuxna slagit varandra, jämfört med fem procent respektive fyra procent av de helt besvärsfria eleverna ($p<0.001$).

Det visade sig också vara stora skillnader i hur eleverna såg på sin skolprestation beroende på om de blivit slagna eller inte. I tabell 21 kan vi se att lika stor andel våldsutsatta elever, som övriga elever, ansåg sig vara

duktigare än sina klasskamrater. Däremot svarade en betydligt mindre andel av de våldsutsatta elever jämfört med övriga elever att de inte tyckte att de var lika duktiga som sina klasskamrater. Sambandet har en mycket stark signifikans av dos-respons-typ, vilket i det här fallet innebär att den egna upplevda skolprestationen bedömts som sämre ju mer man blivit slagen. De elever som blivit slagna många gånger svarade också i högre grad än övriga elever att de inte visste hur de låg till i förhållande till sina klasskamrater. De duktigaste eleverna är troligen medvetna om sina kunskaper oavsett hur de har det i hemmet, medan övriga elevers självförtroende minskar om de lever i en våldsutsatt hemmiljö.

Tabell 21. Elevenkäten 2006. Elevers uppfattning om sin skolprestation. Jämförelse mellan slagna och icke slagna elever i procent.

	Duktigare än klasskamraterna	Lika duktig som klasskamraterna	Inte lika duktig som klasskamraterna	Vet ej
Aldrig slagen	20	60	8	12
Slagen en till några gånger	21	52	14	13
Slagen många gånger	22	33	26	19

6.3 Våld och mobbning

Tidigare studier (Weinehall, 1999) har visat att det finns ett samband mellan våldsutsatthet i hemmet och mobbning, varför frågor om detta ställdes även i elevundersökningarna 2000 och 2006.

Var fjärde elev svarade att de någon gång varit med om att mobba andra barn i skolan eller någon annanstans, vilket var exakt lika många som i Mellanstadieenkäten 2000. Nästan var tredje elev angav att de själva blivit mobbade, vilket var något lägre än i undersökningen 2000 (37 procent). Fem procent svarade att det hänt många gånger, vilket var lägre än i undersökningen år 2000 då åtta procent svarade att de mobbats många gånger.

Förekomsten av mobbning var överlag större bland pojkar och utlandsfödda elever och ökade i takt med elevernas ålder. När de olika bakgrundsfaktorerna

analyseras i förhållande till varandra visar det sig dock att skillnaderna beroende på kön, ursprungsland och ålder inte längre kvarstår. Istället framgår det ur tabell 22 att den klart största riskfaktorn för att utsättas för mobbning är kronisk sjukdom/handikapp. Även elever vars föräldrar inte bor tillsammans samt elever i låginkomstområden löper en ökad risk att utsättas för mobbning.

Tabell 22. Elevenkät 2006. Sambandet mellan att ha blivit mobbad och sinsemellan oberoende bakgrundsvariabler.

	Överrisk (OR)	**p-värde**
Kronisk sjukdom / handikapp	2,0	0, 001
Föräldrarna bor ej tillsammans	1,6	0, 001
Låginkomstområde	1,2	0, 002

Samtidigt finns det ett samband mellan att ha blivit mobbad och att man mobbar själv, vilket även framkom i Mellanstadieenkäten 2000. Ju oftare man blivit mobbad desto vanligare är det att man själv deltagit i mobbning. Det är också tydligt att den som själv aldrig mobbats sällan deltagit i mobbning. (Tabell 23).

Tabell 23. Elevenkät 2006. Varit mobbad själv kontra mobbat andra elever.

	Själv mobbat	
	Ofta (%)	**Överhuvudtaget (%)**
Varit mobbad:		
Många gånger (n=118)	6	34
Några gånger (n=211)	2	45
Enstaka (n=422)	3	36
Aldrig (n=1685)	1,2	16

Det var starka samband mellan frekvensen av kroppslig bestraffning av föräldrarna och frekvensen av mobbing. Se figur 5. Majoriteten (62 procent) av de elever som hade varit med och mobbat andra barn många gånger hade också själva blivit slagna av sina föräldrar eller andra vuxna i hemmet. Av de elever som själva hade blivit mobbade många gånger hade nästa var tredje (30 procent) blivit slagna av sina föräldrar eller andra vuxna i hemmet.

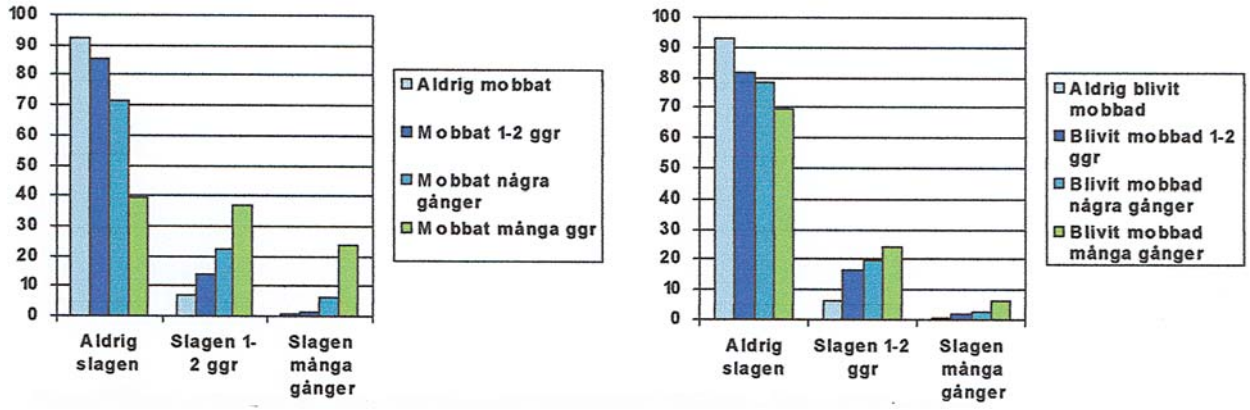

Figur 5. Sambandet mellan våldsutsatthet och mobbing. Elevenkät 2006.

Det var också samband mellan frekvensen av mobbning och om det hänt att de vuxna i hemmet slagit varandra. Av dem som mobbat andra barn många gånger svarade 32 procent att de vuxna i familjen slagit varandra jämfört med fem procent av de elever som aldrig mobbat andra barn ($p<0.001$). Av dem som själva blivit mobbade många gånger svarade sexton procent att de vuxna i familjen slagit varandra jämfört med fyra procent av de elever som aldrig själva blivit mobbade ($p<0.001$).

Elevenkäten 2006 bekräftar alltså den tidigare bilden av att barn som utsätts för våld i hemmet också är mer inblandade i mobbning. Detta gäller framför allt när mobbning förekommit ofta. Resultatet stämmer med resultaten från undersökningen år 2000.

6.4 Våld och olyckor

Av de elever som själva blivit slagna hade 67 procent råkat ut för någon form av skada eller olycka under det senaste året jämfört med 16 procent av dem som inte blivit slagna. Även bland de elever som kände till att de vuxna slagit varandra var olycksfallen fler än bland övriga elever (26 procent jämfört med 18 procent). I Elevenkäten 2006 finns alltså ett klart samband mellan fysisk bestraffning i hemmet och de antal olyckor eller förgiftningar som man varit med om sista året. Detta samband var också mycket tydligt i Mellanstadieenkäten år 2000. Tabell 24.

Tabell 24. Samband mellan olyckor/förgiftningar och kroppslig bestraffning i hemmet. Jämförelse mellan Mellanstadieenkäten 2000 och Elevenkäten 2006. (Andel barn med olyckor/förgiftningar anges i procent).

		Olyckor och förgiftningar under det senaste året	
	Aldrig	**En till flera gånger**	**Många gånger**
Slagen av pappan år 2006	17	23	44
Slagen av pappan år 2000	17	24	39
Slagen av mamman år 2006	17	23	48
Slagen av mamman år 2000	17	27	42

Observera att tabellen inte anger antalet gånger man blivit slagen, utan andelen barn i varje avdelning som råkat ut för en olycka. Det man kan utläsa är att ju oftare man blivit slagen, oberoende av om det är mamma eller pappa, desto oftare har man också råkat ut för olyckor. Sambandet är mycket starkt och av dos-respons-typ. Det vill säga, för varje steg av ökad misshandel ökar också antalet barn med olycksfall. Mellanstadieenkäten år 2000 och Elevenkäten 2006 visar till stor del identiska resultat. Exakt lika många barn (17 procent) som aldrig blivit slagna av sin mamma eller pappa hade råkat ut för en olycka eller förgiftning under det senast året. Däremot var det en viss ökning år 2006 av andelen elever som råkat ut för olyckor/förgiftningar många gånger som också blivit slagna. Denna ökning gäller både för när mamman och pappan slagit.

7 Våld, alkohol och droger

För att se om det finns en relation mellan barns våldsutsatthet och föräldrars bruk av alkohol och droger ställdes det i Föräldraenkäten 2006 och Elevenkäten 2006 ett antal frågor om alkohol eller droger förekommit i samband med konflikten med barnet samt om alkohol eller droger förekommit i samband med våld mellan de vuxna i familjen.

I endast 0,2 procent av fallen svarade föräldrarna att de hade varit påverkade av alkohol, droger eller läkemedel vid den senaste konflikten med barnet. Samtidigt hade 1,7 procent av de svarande och/eller den svarandes sambo varit påverkad under det senaste året i samband med att man haft konflikter med barnet. Detta är totalt sett lika stor andel som framkom i Elevenkäten, där två procent av eleverna svarade att föräldern varit påverkad av alkohol, droger eller läkemedel i samband med den senaste konflikten. Av eleverna i låginkomstområden angav tre procent att föräldern varit påverkad i samband med konflikt jämfört med en procent i medelinkomstområden och två procent i höginkomstområden.

Barnen till de föräldrar som varit påverkade under det senaste året i samband med konflikt hade betydligt oftare blivit slagna jämfört med övriga barn (sju procent respektive två procent). Även de barn som själva varit påverkade och som genom det orsakat konflikt med förälder hade oftare blivit slagna jämfört med övriga barn (sex procent respektive två procent). Båda dessa samband är starkt statistiskt signifikanta ($p<0.001$).

Av de elever som blivit slagna hade 17 procent (39 av 227 elever) blivit det i samband med att någon eller båda föräldrarna varit påverkade. Av dessa angav 17 elever, det vill säga nästan hälften att det hade hänt flera gånger. Viktigt att notera är att risken för att bli slagen om föräldern varit påverkad ökade markant för barn i höginkomstområden, vilket framgår av tabell 25.

Tabell 25. Elevenkäten 2006. Andel slagna elever i procent som också blivit slagna i samband med att föräldern varit påverkad av alkohol eller droger. Fördelning i förhållande till skolområdets inkomstnivå.

	Andel som blivit slagna när föräldern varit påverkad	Totalt antal slagna
Alla elever som blivit slagna	**17**	**227**
Elever i låginkomstområde	17	168
Elever i medelinkomstområde	14	44
Elever i höginkomstområde	33	15

Samtidigt måste man komma ihåg att dessa resultat bygger på ett relativt sett litet antal elever, där dessutom drygt en fjärdedel (29 procent) av dem som uppgett att de blivit slagna valde att inte besvara frågan om de blivit slagna i samband med att föräldern varit påverkad. Detta stora interna bortfall visar förmodligen på känsligheten i att ställa frågor om just alkohol, droger och läkemedel.

8 Omgivningens stöd – vem har känt till våldet?

Precis som i Mellanstadieenkäten 2000 ställdes det även i Elevenkäten 2006 frågor till de elever som uppgett att de blivit slagna om de haft någon vuxen att anförtro sig åt. I Elevenkäten 2006 svarade en fjärdedel att de inte hade någon vuxen att anförtro sig åt, vilket är en ökning jämfört med år 2000 då knappt var femte elev (18 procent) var i samma situation. Ökningen beror huvudsakligen på att niondeklassare, som ej var med i undersökningen år 2000, har sämre förtroende för vuxna än mellanstadieeleverna.

I undersökningen år 2006 angav svenskfödda och utlandsfödda elever i lika hög grad att de inte hade någon vuxen att anförtro sig åt och det var endast små skillnader mellan flickor och pojkar. Något fler flickor än pojkar svarade att de inte kände någon vuxen som de litade på och kunde berätta för. Däremot svarade fler barn vars föräldrar inte bodde tillsammans att de inte kände någon vuxen som de litade på och kunde berätta för jämfört med barn vars föräldrar bodde tillsammans (30 procent jämfört med 23 procent, $p<0.05$). Andelen elever som inte ansåg att de hade någon vuxen att anförtro sig åt ökade med stigande ålder. Av eleverna i årskurs fyra som blivit slagna svarade 12 procent att de inte hade någon att anförtro sig åt jämfört med 23 procent av eleverna i årskurs sex och 33 procent i årskurs nio ($p<0.05$).

I Mellanstadieenkäten 2000 och Elevenkäten 2006 ställdes också frågor till de elever som blivit slagna om någon mer än den som slagit barnet vetat om det. Svaren fördelade sig enligt tabell 26.

Tabell 26. Om du blivit slagen, har någon annan än den som slagit vetat om det? Jämförelse i procent mellan Elevundersökningen år 2000 och år 2006.

	Elevundersökningen 2000 (n=318)	Elevundersökningen 2006 (n=302)
Nej, ingen annan har vetat om det	6	17
Ja, mamma	36	33
Ja, pappa	33	24
Ja, ett syskon	26	31
Ja, en kompis	30	22
Ja, en vuxen släkting	11	8
Ja, en annan vuxen (ex lärare, idrottsledare)	14	8
Någon annan	8	7

Båda undersökningarna visar att det är vanligast att föräldrar, syskon eller en kompis känt till våldet. Samtidigt angav nästan tre gånger så många elever år 2006 jämfört med år 2000 att ingen annan än den som slagit vetat om vad som hänt. Denna kraftiga förändring kan förklaras av en stor minskning av andelen pappor och kompisar som vetat om vad som hänt, men även av att färre vuxna inom ex skola eller föreningslivet känt till att barnet blivit slaget.

Att så få utsatta elever vågar anförtro sig åt vuxna inom skolan är oroväckande, inte minst med tanke på att det är just dessa vuxna som har skyldighet att agera till barnens skydd. Samtidigt som vi ser detta förklaras den fortsatt kraftiga uppgången av antalet polisanmälningar om barnmisshandel för barn i åldern 7-14 år av att många skolor numera har som policy att anmäla våld mellan elever till polisen (Brottsförebygganderådet, 2007). Med tanke på det tydliga samband som både Mellanstadieenkäten 2000 och Elevenkäten 2006 visat mellan mobbning och våldsutsatthet i hemmet är skolornas agerande kanske inte enbart av godo för det enskilda barnet. Samtidigt som skolornas polisanmälningar i samband med våld mellan elever ökar anger misshandelsutsatta elever att de inte kan anförtro sig till de vuxna professionella. Kan det vara så olyckligt att den ökande anmälningsbenägenheten inte bygger på en tillräckligt stor lyhördhet för barnens situation och därmed minskar de professionellas möjligheter att vinna de utsatta elevernas förtroende?

9 Diskussion

9.1 De allt mer negativa attityderna motsvaras inte av en minskning av fysisk bestraffning i praktiken

Trots att vi under de senaste åren ser en fortsatt nedgång av positiva attityder till att slå barn tycks dessa inte motsvaras av en minskning av kroppslig bestraffning i praktiken. Istället visar föräldraundersökningen 2006 att det skett en statistiskt säkerställd rapporterad ökning av andelen föräldrar som slår sina barn jämfört med år 2000. Detta kan vara en första signal på ett trendbrott när det gäller förekomsten av kroppslig bestraffning men ökningen kan också tänkas ha andra förklaringar.

Mer sanningsenliga svar

Att mäta förekomsten av våld och framför allt grövre våld mot barn är förenat med många svårigheter, där den största handlar om osäkerheten i hur sanningsenliga svaren är (Finkelhor, Moore, Hamby, & Straus, 1997; Straus, Hamby, Finkelhor, Moore, & Runyan, 1998). Conflict Tactic Scales som använts som mätmetod i nästan samtliga svenska kartläggningar på senare tid har visat sig ha hög reliabilitet (medeltal >.80), vilket innebär en god upprepbarhet i resultatet. Samtidigt behöver inte hög reliabilitet nödvändigtvis innebära en hög validitet, det vill säga att man mäter det som är avsett att mäta. CTS-skalans interna validitet är osäker framför allt av två anledningar; 1) risken för minnesfel eftersom förekomsten av kroppslig bestraffning mäts under det senaste året samt 2) osäkerheten i hur sanningsenliga svaren är, framför allt när det gäller frågorna om de svåraste formerna av bestraffning (Finkelhor et al., 1997; Straus et al., 1998). Ökningen av andelen föräldrar som slagit sitt barn skulle kunna bero på att föräldrarna överlag svarade mer sanningsenligt på frågorna år 2006 då undersökningen bestod av en postenkät jämfört med år 2000 då telefonintervjuer genomfördes. Det som talar för detta är att ökningen var generell och inte påverkades av bakgrundsfaktorer som kön, ursprungsland eller utbildning. Samtidigt ska vi komma ihåg att denna typ av undersökningar som behandlar känsliga frågor snarare riskerar att ge en underrapportering än en överrapportering av det faktiska läget.

Tillfällig variation

De senaste tio åren har det i ett flertal länder runt om i världen gjorts liknande studier som de svenska i syfte att mäta förekomsten av kroppslig bestraffning. Mätningarna visar att omfattningen av kroppslig bestraffning varierar stort världen över. Enligt en dansk studie utsätts tretton procent av Danmarks treåringar för kroppslig bestraffning (Christensen, 2001), vilket kan jämföras med nästan hundra procent av barnen i Sydkorea och USA (Lee et al., 1997; Straus & Stewart, 1999). Även i Italien är omfattningen av kroppslig bestraffning stor (85 %) (Bardi & Borgognini-Tarli, 2001). Förekomsten av allvarlig kroppslig bestraffning varierar också kraftigt, från drygt fyra procent i USA (Theodore et al., 2005) till cirka fyrtio procent i Egypten (Youssef, Attia, & Kamel, 1998) och nästan åttio procent i Sydkorea (Lee et al., 1997). Sverige hör till ett av de länder i världen som har lägst förekomst av kroppslig fysisk bestraffning mot barn och har så gjort sen lång tid tillbaka. Den rapporterade ökning som skett av andelen föräldrar som slagit sitt barn under åren 2000 till 2006 skulle därför kunna bero på en tillfällig variation runt relativt små procentandelar. I så fall borde det innebära att vi även fortsättningsvis kommer att kunna se tillfälliga upp- och nedgångar i mätningarna.

Huruvida ökningen av andelen föräldrar som slagit sitt barn beror på metodologiska svårigheter, små variationer eller på ett faktiskt trendbrott är det för tidigt att uttala sig om. Det som dock är besvärande och som bör poängteras är att det sedan 1980-talet inte har skett någon nedgång av rapporterad allvarlig kroppslig bestraffning. Andelen barn som utsatts för allvarlig kroppslig bestraffning har enligt de svenska undersökningarna legat i stort sett stabilt på ca tre till fyra procent, vilket är lika stor andel barn som enligt samma definition, utsätts för allvarlig kroppslig bestraffning i USA (Gelles & Edfeldt, 1986; Theodore et al., 2005). Förklaringen till den uteblivna nedgången av allvarlig bestraffning skulle kunna vara att denna form av bestraffning inte i första hand används i uppfostringssyfte, utan mer är ett uttryck för en familj i svåra sociala omständigheter. Om det är så, är det inte heller troligt att vi når dessa vårdnadshavare med konventionella utbildningar i föräldraskap och om barns rättigheter. De familjerna kräver sannolikt anpassad och mer kvalificerad hjälp.

9.2 Att knuffa och ruska småbarn tycks ha ökat

Från år 2000 till 2006 har andelen föräldrar som rapporterat att de knuffat, huggit tag i eller ruskat om sitt barn nästintill fördubblats. För barn i åldern 0-1 år är ökningen hela fem gånger. Totalt sett är ökningen klart störst bland svenskfödda föräldrar. Till skillnad från den rapporterade ökningen av andelen föräldrar som slagit sitt barn är alltså denna ökning inte generell. Det är därför inte särskilt troligt att förklaringen till ökningen ligger i metodologiska svagheter. Med tanke på omfattningen är det inte heller särskilt troligt att det rör sig om en slumpmässig uppgång. En svårighet är att knuffa, hugga tag i och ruska ingår i samma fråga. Vi vet därför inte om hela eller stora delar av ökningen kan bero på att man oftare enbart hugger tag i barnen. I framtida studier bör denna fråga delas upp med tydligare alternativ. Men även om vi utgår från att bara en viss del av ökningen beror på knuffar och ruskning så är det alarmerande, särskilt som ökningen är störst för spädbarnsgruppen.

Det finns naturligtvis tillfällen när föräldrar måste ta tag i sina barn i syfte att förhindra att de skadar sig själva eller någon annan. I en del fall kan det också handla om att lyfta bort ett barn för att avleda ett aggressivt eller upprört beteende. Så långt är det acceptabelt, men att ruska barn är förbjudet. Här finns nämligen en risk för att man skadar barnet och i värsta fall orsakar inre blödningar i hjärnan, s.k. shaken baby syndrom (SBS), vilket kan leda till död eller invaliditet (Tung, Kumar, Richardson, Jenny, & Brown, 2007). Risken för detta är stor vare sig barnet ruskas i luften eller mot ett fast underlag. Det är störst risk att skada spädbarn, men skador på hjärnan efter skakning har rapporterats ända upp i fyraårsåldern. Riskerna är särskilt stora om barnet skulle ha ett oproportionellt stort huvud eller en muskelsvaghet, om barnet är funktionshindrat på annat sätt, är prematurt eller har ett svårbehärskat temperament. Från utländska studier vet vi också att SBS är mer förekommande i familjer med unga föräldrar, låg utbildningsgrad, ekonomiska bekymmer eller annan stress (Walls, 2006).

Det finns en möjlighet att unga föräldrar kan ha tagit intryck av de diskussioner om barnuppfostran från senare år, som i högre grad än tidigare handlat om att visa en fast hand och om att sätta tydliga gränser. Vad som egentligen handlar om en trygg och förutsägbar miljö för beteendestörda barn, kan ha missförståtts att handla om tuffa tag gentemot alla barn. All erfarenhet talar för att föräldrar som själva har tydliga gränser för vad som är acceptabelt beteende också kan ge sina barn detta på ett autentiskt sätt utan att ta i med hårdhandskarna. Däremot finns en risk att osäkra föräldrar uppfattar s.k. gränssättning som

hårdare tag även gentemot små barn (Killén, 2000). Det vore mycket olyckligt om diskussionerna om gränssättning lett till sänkta trösklar för att bestraffa barn.

9.3 Utlandsfödda och svenskfödda – en fråga om marginalisering snarare än födelseland?

De faktorer som i föräldraundersökningen och elevundersökningen 2006 visade sig öka risken för kroppslig bestraffning stämmer väl överens med dem som framkom år 2000 och som också visats i ett flertal internationella studier (Christensen, 2001; Straus & Stewart, 1999; Tang, 1998, 2006; Theodore et al., 2005). Barn i socioekonomiskt svaga områden, utlandsfödda barn och barn till föräldrar med låg utbildning är några av de återkommande riskfaktorerna. Dessa barn löper också större risk att utsättas för den psykiska misshandel som det innebär att bevittna våld mellan vuxna i hemmet. Vid sidan om dessa riskfaktorer finns det samtidigt en tydlig koppling till det s.k. sociala arvet. Föräldrar som själva upplevt våld som barn är mer positiva och mer benägna att själva använda våld mot sitt eget barn än övriga föräldrar. Även elever som själva blivit slagna är mer positiva till att föräldrar får använda våld än de elever som inte blivit slagna.

Det är alltså tydligt att ett flertal faktorer ökar risken för såväl kroppslig bestraffning som våld mellan vuxna i hemmet. Det som dock fått störst uppmärksamhet i den svenska debatten på senare tid är skillnaden när det gäller förekomsten av kroppslig bestraffning mellan utlandsfödda och svenskfödda barn. Utlandsfödda barn blir överlag mer slagna än svenskfödda barn. De blir också oftare och mer allvarligt slagna jämfört med svenskfödda barn. Föräldraundersökningen visade dock att skillnaden mellan utlandsfödda och svenskfödda inte längre kvarstod när hänsyn togs till boendesituationen och elevundersökningen visade att inkomstnivån i skolområdet var en starkare riskfaktor än att vara född utomlands. Detta indikerar att födelselandet inte på sikt är avgörande för vilka uppfostringsmetoder som används. Snarare tycks det handla om de invandrade familjernas liksom de utsatta svenska familjernas möjlighet och förmåga att etablera sig i samhället. Därför är det särskilt viktigt med information och stöd till föräldrar som nyss invandrat och som ännu inte hunnit etablera sig väl i det svenska samhället. Detsamma gäller för svenskfödda föräldrar med svag anknytning till arbetsliv och samhälle.

9.4 Samband mellan barnaga och alkohol – en känslig metodfråga

I regeringsuppdraget för den nuvarande studien ingick att undersöka sambandet mellan föräldrars alkoholbruk och förekomsten av kroppslig bestraffning. När enkäterna skulle konstrueras kontaktades flera erfarna svenska forskare och ett flertal internationella studier studerades. Det visade sig dock vara svårt att finna tidigare studier som kunde vara användbara för den aktuella studien. Istället formulerades helt nya och tidigare ej använda frågor om förekomsten av alkohol i samband med konflikt med barnet och i samband med våld mot barnet. Utifrån dessa frågor framkom att alkoholbruk mycket tydligt ökade risken för kroppslig bestraffning. Alkoholbruket är vanligare i låginkomstgrupper, men när det förekom visade det sig vara en stark oberoende riskfaktor för barn i höginkomstområden. I välsituerade områden där många andra riskfaktorer saknas blir således alkoholbruket hos föräldrarna en påtaglig riskfaktor för barnmisshandel. En faktor som gör detta samband något mindre säkert är att drygt en fjärdedel av dem som i elevenkäten uppgav att de blivit slagna av sina föräldrar valde att inte svara på frågan om de blivit slagna i samband med att föräldern varit påverkad.

Vetskapen om frågornas känslighet gör det givetvis än viktigare att även andra studier om alkohol- och drogbruk utgår från ett familj- och barnperspektiv. Den senast gjorda beräkningen av hur många barn i Sverige som lever med missbrukande föräldrar gjordes i början av 1990-talet. Då bedömdes ca 200 000 barn leva med missbrukande föräldrar. Hur stor den siffran är idag vet vi inte. Trots att ett stort antal nationella undersökningar om alkoholkonsumtion och dess konsekvenser kontinuerligt genomförts i Sverige under 2000-talet har inte någon av dessa närmare studerat förhållandena bland barnfamiljerna. Samtliga undersökningar visar dock att alkoholkonsumtionen bland svenskar har ökat kraftigt sedan mitten av 1990-talet, bland såväl kvinnor som män.

Enligt SCB:s senaste undersökning (*Alkohol och tobaksbruk, Levnadsförhållanden rapport 114*, 2007) är andelen högkonsumenter störst bland män i åldern 20-34 år (20 procent). Även bland kvinnorna är hög konsumtion vanligast i denna åldersgrupp (11 procent). Bland män sjunker andelen som har hög konsumtion med stigande ålder men ligger fortfarande kvar på en nivå över 15 procent för män i åldern 35-54 år. För kvinnor ligger

andelen högkonsumenter kvar på cirka sju procent i alla åldrar mellan 35 och 74 år.

Enligt en aktuell rapport från *Centrum för socialvetenskaplig alkohol och drogforskning* (Boman, Engdahl, Gustavsson, Hradilova Selin, & Ramstedt, 2006) framkommer att de vanligaste negativa konsekvenserna av alkoholbruk för både män och kvinnor är gräl (åtta procent av männen och fem procent av kvinnorna) och negativ inverkan på ekonomin (sju procent av männen och fyra procent av kvinnorna). Negativ inverkan på familjelivet anges endast av en procent av männen och 0,8 procent av kvinnorna. Dessa uppgifter baseras dock på hela undersökningsgruppen och man har alltså inte tagit hänsyn till hur många som är sammanboende och inte heller hur många som har barn. Utifrån undersökningarna kan man därför inte uttala sig om vilka konsekvenser som alkoholbruk har för barnfamiljer, vilket skulle ha varit intressant i jämförelse med resultaten från Elev- och Föräldraenkäten 2006. Det som dock kan konstateras är att i en tid där samtliga aktuella undersökningar visar att alkoholbruket ökar i Sverige och där mer än var tionde man och nästan var tionde kvinna är högkonsumenter, så är det oerhört viktigt att man också tar reda på hur många barn det finns i familjer med hög alkoholkonsumtion, då detta uppenbart är en riskfaktor för barnen.

Bristen på undersökningar med fokus på barn till missbrukande föräldrar har nyligen uppmärksammats av regeringen (pressmeddelande 10 september 2007, Socialdepartementet). Inom kort kommer därför Folkhälsoinstitutet i samverkan med Socialstyrelsen att få i uppdrag att göra en kartläggning av antalet barn till föräldrar med missbruk. Denna kartläggning utgör en del av den satsning som nu planeras både vad gäller kommunernas arbete, kompetensutveckling och förbättrad samverkan för att bättre kunna hjälpa barn till missbrukande föräldrar.

Avslutande kommentar

Sverige som föregångsland?

Internationellt anses Sverige vara ledande när det gäller att arbeta med barns rätt och arbetet mot barnmisshandel. Som redan nämnts i inledningen införde Sverige som första land i världen år 1979 ett generellt förbud mot kroppslig bestraffning och annan kränkande behandling i föräldrabalken och år 1982 lades misshandel i hemmet under allmänt åtal. Sverige ratificerade också, som ett av de första länderna i världen barnkonventionen år 1990, ett år efter dess tillkomst. Vi har en Barnombudsman sedan 1993, som bevakar barnens rättigheter och år 2007 inrättades Barnrättsakademin vid Örebro universitet, med uppgift att arbeta för ökad kunskap om barnets rättigheter inom högskoleutbildningar och inom förvaltningar och institutioner som ur något perspektiv arbetar med barn.

Sverige har varit relativt aktivt med att genomföra nationella kartläggningar om våld mot barn och var, – vad vi vet – först med att genomföra nationella kartläggningar med särskilt fokus på barn som bevittnar våld i hemmet (SOU 2001:18). De tre nationella kartläggningar som genomfördes av Kommittén mot Barnmisshandel år 2000 visade inte bara att den ökade frekvensen av polisanmälningar för barnmisshandel inte motsvarades av en reell ökning av barnmisshandeln. Studierna visade också att fysisk bestraffning av barn i Sverige minskat successivt under de sista 40 åren och att det även var en nedgång i upprepade och allvarliga övergrepp.

Resultatet från kartläggningen år 2000 visade också att både vuxnas och skolelevers attityder till kroppslig bestraffning av barn har förändrats kraftigt (SOU 2001:18). Procentandelen svenska vuxna som var positivt inställda till kroppslig bestraffning av barn var 53 procent år 1965 och 11 procent år 1994. Andelen elever som kan acceptera ett slag från föräldrarna minskade från hälften till en femtedel under perioden 1995-2000. Resultaten från de nu föreliggande studierna visar en ännu något mer negativ inställning till fysisk bestraffning både bland barn och vuxna och att den faktiska misshandeln ligger kvar på ungefär samma låga nivå som tidigare. I en översikt i läkartidningen 2007 (Janson, Moniruzzaman, & Hjern, 2007) finns också beskrivet att Sverige kanske har den lägst kända frekvensen av barnamord i världen och att barnamorden huvudsakligen beror på s.k. utvidgade självmord och inte varit en konsekvens av svår barnmisshandel.

Det är svårt att med säkerhet avgöra vad anledningen till dessa kraftiga attityd- och beteendeförändringar under senare delen av 1990-talet beror på. Tänkbara förklaringar kan vara en uttalad gemensam politisk vilja att förhindra misshandel, en successivt ökad välfärd och ökad jämlikhet mellan könen, ökat fokus på kombinationen kvinno- och barnmisshandel, ökat fokus på barns rättigheter och att mindre barn är under allmän bevakning då de alltmer vistas i det offentliga rummet, d.v.s. på förskolor och daghem. Det är också klart att barn i Sverige idag är betydligt mer medvetna om sina rättigheter än tidigare, bl.a. genom den kunskap man fått om FN:s konvention om barnets rättigheter och om den svenska s.k. anti-aga lagen (Janson, 2004).

Det är ingen tvekan om att Sverige uppfattas som ett föredöme i många andra länder, där man ligger långt efter i kampen för barnens rättigheter. Men det finns också en internationell diskussion, främst i USA, Canada och England, där man ifrågasätter de svenska resultaten och även försöker föra i bevis att barnmisshandeln i Sverige skulle ha ökat till följd av ett minskat föräldraansvar och en ”blåögd -låt -gå -politik” från de svenska myndigheternas sida. Kritikerna har då stött sig mot de ökade polisanmälningarna av barnmisshandel och inte förstått att detta varit en avsedd effekt av utbildning och ökad uppmärksamhet på barns utsatta situation (Durrant & Janson, 2005; Janson, 2005). Med tanke på de återkommande internationella ifrågasättandena, känns det mycket tillfredsställande att åter ha kunnat konstatera att fysisk bestraffning av barn i Sverige fortfarande är på en internationellt mycket låg nivå. Detta betyder förstås inte att vi kan slå oss till ro. All erfarenhet av förebyggande verksamhet talar för att man ständigt måste vara aktiv för att behålla de framsteg man gjort. Uthållighet är ett nyckelord i arbetet. Fortfarande finns det alltför många barn som far illa både i sina hem, i skolan och på fritiden.

Referenser

Alkohol och tobaksbruk, Levnadsförhållanden rapport 114. (2007).). Stockholm, Statistiska Centralbyrån.
Bardi, M., & Borgognini-Tarli, S. M. (2001). A survey on parent-child conflict resolution: intrafamily violence in Italy. *Child Abuse & Neglect, 25*(6), 839-853.
Boman, U., Engdahl, B., Gustavsson, N., Hradilova Selin, K., & Ramstedt, M. (2006). *Alkoholkonsumtionen i Sverige fram till år 2005, SoRAD rapport 39* Stockholm, Centrum för socialvetenskaplig alkohol och drogforskning.
Brottsförebygganderådet. (2007). Misshandel mot barn. www.bra.se, *20070809*.
Christensen, E. (2001). The use of corporal punishment among three-year-olds. *Nordisk psykologi, 53*(1), 47-71.
Danielson, M. (2006). *Svenska skolbarns hälsovanor 2005/06, grundrapport*. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut.
Durrant, J., & Janson, S. (2005). Law reform, corporal punishment and child abuse: The case of Sweden. *International Review of Victimology, 12*, 139-158.
Edfeldt, Å. (1985). *”Allt vad i gören”. Slutrapport från SUSA-projektet om aga och våld i hemmet* Proprius Stockholm.
Finkelhor, D., Moore, D. W., Hamby, S. L., & Straus, M. A. (1997). Sexual abused children in a national survey of parents: Methodological issues. *Child Abuse & Neglect, 21*, 1-9.
Gelles, R. (1978). Violence towards children in the United States. *Amer J of Orthopsychiatry, 48*, 580-592.
Gelles, R., & Edfeldt, A. (1986). Violence towards children in the United States and Sweden. *Child Abuse & Neglect, 10*(4), 501-510.
Hibbard, R. A., & Desch, L. W. (2007). Maltreatment of Children With Disabilities. *Pediatrics, 119*, 1018-1025.
Janson, S. (2001). *Barn och misshandel. En rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet*. SOU 2001:18, Stockholm.
Janson, S. (2004). Århundradets attitydförändring. *Apropå; Brottsförebyggande Rådets Tidsskrift, 1*, 4-7.
Janson, S. (2005). Response to Beckett, C. (2005) ”The Swedish Myth: The corporal Punishment Ban and Child Death Statistics”, British Journal of Social Work, 35 (1), pp. 125-38. *British Journal of Social Work, 35*, 1411-1415.
Janson, S., Moniruzzaman, S., & Hjern, A. (2007). Kan barnamord föerbyggas. *Läkartidningen, 104*(10), 776-781.

Killén, K. (2000). *Barndommen varer i generasjoner*. Oslo: Kommunforlaget AS.
Lee, W., Yoon, Y., Lee, S., Kim, Y., Suh, Y., Kim, D., et al. (1997). [Child battering and related factors in family]. *Journal of Korean Academy of FAmily Medicine, 18*(12), 1437-1451.
SCB. (2007). Befolkningsstatistik. www.scb.se/LE0101, *20070613*
Straus, M. A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence The Conflict Tactics (CT) Scales. *Journal of Marriage and Family, 41*, 75-88.
Straus, M. A., Hamby, S. L., Finkelhor, D., Moore, D. W., & Runyan, D. (1998). Identification of child maltreatment with the Parent-Child Conflict Tactics Scales: development and psychometric data for a national sample of American parents. *Child Abuse & Neglect, 22*(4), 249-270.
Straus, M. A., & Stewart, J. H. (1999). Corporal Punishment by American Parents: National data on Prevalence, Chronicity, Severity, and Duration, in relation to Child and Family Characteristics. *Clinical Child and Family Psychology Review, 2*(2), 55-70.
Sullivan, P. M., & Knutson, J. F. (2000). Maltreatment and disabilities: a populationbased epidemiological study. *Child Abuse & Neglect, 24*(10), 1257-1273.
Tang, C. S. (1998). The Rate of Physical Child Abuse in Chinese Families: A Community Survey in Hong Kong. *Child Abuse & Neglect, 22*(5), 381-391.
Tang, C. S. (2006). Corporal punishment and physical maltreatment against children: A community based study on Chinese parents in Hong Kong. *Child Abuse & Neglect, 30*(8), 893-907.
Theodore, A. D., Chang, J. J., Runyan, D. K., Hunter, W. M., Bangdiwala, S. I., & Agans, R. (2005). Epidemiologic features of the physical and sexual maltreatment of children in the Carolinas. *Pediatrics, 115*(3), 331-337.
Tung, G., Kumar, M., Richardson, R., Jenny, C., & Brown, W. (2007). Comparison of accidental and non-accidental traumatic head injury in children on noncontrast computed tomography. *Pediatrics, 118*(2), 626-633.
Walls, C. (2006). Shaken baby syndrome education: A role for nurse practitioners working wiht families of small children. *Journal of Pediatric Health Care, 20*(5), 305-310.
Weinehall, K. (1999). *Gymnasieelevers möten med våld - i hemmet, i skolan och på fritiden*. Pedagogiska rapporter från Pedagogiska institutionen, Umeå Universitet nr 59.
Youssef, R. M., Attia, M. S., & Kamel, M. I. (1998). Children experiencing violence I: Parental use of corporal punishment. *Child Abuse & Neglect, 22*(10), 959-973.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att sprida och stödja metod- och kunskapsutvecklingen inom den sociala barnavården.

Barnhuset ger anslag till socialt inriktad barn- och ungdomsforskning samt initierar och anordnar konferenser och seminarier för berörda yrkesgrupper.

Barnhuset ger ut 4-5 skrifter per år med anknytning till aktuella frågor.

Barnhuset är också svensk huvudman för den Nordiska Barnavårdskongressen som hålls vart tredje år med syfte att främja kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan de nordiska länderna.

I Barnhusets skriftserie har tidigare utgivits

Att intervjua barn – vägledning för socialsekreterare (2005:1)
Flickor och pojkar i patriarkala familjer – teori och praktik (2005:3)
Flickor och pojkar på institution – ett könsperspektiv på vården av ungdomar (2005:4)
Jag finns också! Om att vara syskon till en bror eller syster med svår sjukdom eller funktionshinder (2005:5)

Familjecentralen – integrerad verksamhet för barnens bästa (2006:1)
Barnet mellan två föräldrar – insatsen kontaktperson i umgängestvister (2006:2)
Satsa på barnens vardagsmiljöer – mottagande och introduktion av flyktingbarn och ungdomar (2006:3)
Sexuell exploatering av barn i Sverige (2006:4)
Mångsidiga intensiva insatser för små barn med autism (2006:5)

Barn i kläm – hur uppmärksammas barn i mål om verkställighet av umgänge (2007:1)
Föräldrars röster – hur är det att ha sina barn placerade i fosterhem? Brukare och forskare samverkar (2007:2)
Gränsöverskridande ledarskap. Prevention, gränser och resurser i arbetet med barn och ungdomar (2007:3)

Barnhuset har gett ut följande rapporter (Kan laddas ner från Barnhusets hemsida)

Barnhälsovårdens kvalitetsindikatorer (2005)
Barns psykosociala utveckling – riskbedömningar i asylärenden (2006)
Internetrelaterat sexuellt utnyttjande av barn och ungdomar. Utmaningar för forskning, förebyggande arbete och behandling (2007) Finns även på engelska.

Skrifter utgivna före 2005 se vår hemsida www.barnhuset.com

Utformning/original 4xZ-Gruppen
Omslagsfoto Luzzi Herzog
Tryckning Tabrintryck/Trydells, Laholm 2007

Box 3264, 103 65 Stockholm, **Telefon 08-679 60 78, www.barnhuset.com**